

IN DIT NUMMER:

Vertrek van
Paul Scharff
Rector van het
Erasmiaans van
2009-2015

4

Derk Loorbach
Afscheid of transitie

6

Dore van Duivenbode
Over het zand naar het
eilandje

12

EN VERDER:

Hasna el Maroudi

Vaarwel jeugd

3

Leen Bom

Zij

3

David Schipper

Partir c'est mourir un peu

8

Heleen Kersten

Elk afscheid is een nieuw begin

9

Joost de Man

Niets doen is een keuze

10

Julie van Randwijck

Beauty & Brains

11

W.F. Tromp Meesters

Vrijheid van meningsuiting

14

Jankees Ouwkerk

Idus

17

Leen Bongers

Tweemaal afscheid

20

Marielle Gispén

Ab Gooijer

22

Afscheid Paul Scharff

In beeld

24

Afscheid nemen doet altijd een beetje pijn. Zeker, als je zoals wij de afgelopen 6 jaar zo intensief met elkaar hebt samengewerkt. Wij hebben het met erg veel plezier gedaan en zijn best trots op wat we hebben bereikt. Zeker op de Tolle belege, het magazine van eerst Marielle Gispén en Walter Baghuis samen en later van Marielle alleen. Het is echt een platform geworden voor oud-leerlingen van alle generaties en zo wilden we het ook. Het laatste nummer van Marielle heeft natuurlijk het thema 'afscheid'. In haar hoofdredactioneel licht zij het zelf toe.

Hoe nu verder zonder het schrijverschap, de energie, aandacht en creativiteit van Marielle? We maken ons op dit punt geen illusies: een nieuwe Marielle zullen we niet snel vinden. Dan moeten we het maar anders

doen. We waren al begonnen met een redactieraad om Marielle heen. Dat bevalt goed. De taken worden verdeeld en er ligt zo minder druk op de schouders van de hoofdredacteur. We gaan dan ook door op deze manier, zij het, dat ook de hoofdredactionele taken worden verdeeld. We hebben Dagmar Stadler en Leen Bom bereid gevonden deze taken te delen. Daarnaast komt Anouk Riehl ons in de breedte versterken. Binnenkort hebben we ons constituerend beraad en gaan we onze werkwijze en het thema van het volgende nummer bespreken.

Hiermee is de continuïteit van Tolle belege gewaarborgd. Nu Semper Floreat zelf nog. Ik heb besloten er nog een jaartje aan vast te plakken. Komt tijd, komt raad. De financiën zijn van de deskundige handen

van Kees de Graaff overgegaan naar die van de even deskundige Victor de Jonge. Dus dat zit goed. Nu nog een secretaris. Marjolein Leibbrandt zijn wij zeer veel dank verschuldigd voor haar niet aflatende ijver betreffende de ledenadministratie, de mailings en het maken van de verslagen. Ook zij zal moeilijk te vervangen zijn. We kijken om ons heen, maar misschien moeten wij hier ook maar eens met de nieuwe rector over gaan praten. Misschien kunnen we een deel wel via de school gaan organiseren.

Kortom: we gaan door, maar hoe precies weten we zelf eigenlijk ook nog niet. We zijn benieuwd naar jullie ideeën en zoeken nog een paar enthousiaste bestuursleden. Dus: zegt het voort!

Wie niet doorgaat is onze inspirator en stimulerende beschermheer Paul Scharff. Wij waren geraakt door de aankondiging van zijn vertrek. Hij heeft veel voor Semper Floreat betekend de afgelopen jaren. Paul's nooit aflatende enthousiasme bood ons iedere keer de energie en de inspiratie om dingen op te pakken. Niet alles is gelukt, maar bijvoorbeeld de Idus en de Wall of Fame zijn tastbare resultaten van een succesvolle samenwerking. Wij zijn Paul daar zeer erkentelijk voor. En dat een Amsterdams gymnasium een Rotterdamse rector haalt, geeft toch ook wel weer een heel bijzonder gevoel.....

_____ door **KLAAS TASELAAR**

Afscheid

Als de uitgave van de Tolle belege bij u op de mat valt ben ik officieel gestopt als hoofdredacteur van deze krant. Op dit moment, nu ik mijn redactioneel aan het schrijven ben, is dat nog niet het geval. Lang, heel lang geleden werd mij gevraagd om de functie van abactis in het bestuur van Semper Floreat te vervullen. Ik heb een fantastische schooltijd gehad en het leek me alleen al om die reden leuk iets terug te doen voor de school. Dat fantastische zat ‘m voor mij overigens niet in de lessen. Daarin heb ik me hartgrondig verveeld, met name tijdens de lessen Latijn. Als ik niet spijbelde tekende ik op kaften en schriften klokjes, die ik secuur onderverdeelde in minuten en kwartieren. Met een driftig tikken liet ik dan mijn pen langs de cirkel gaan waarmee ik een secondewijzer verbeeldde die langs een uurwerk liep. Zo kwam ik van minuut tot minuut uiteindelijk het lesuur door. Ook het maken van tijdrovend huiswerk was aan mij niet besteed. Ik heb acht jaar over de opleiding gedaan - wat in die tijd gelukkig geen uitzondering was. Mijn *finest hour* beleefde ik in de vierde toen ik, als enige van de klas, een krappe voldoende voor een proefwerk natuurkunde binnen haalde. Niet omdat ik briljant ben maar juist omdat het proefwerk zo makkelijk was dat allen die geestelijk méér vermogend waren teveel achter de vragen zochten hetgeen hun antwoorden ongunstig beïnvloedde. Een simpele ziel als ik zocht nergens iets achter en dat kwam toen goed van pas. Maar ik vond de sfeer op school geweldig. Er werd veel aan toneel en cabaret gedaan waaraan ik - door mijn deelname - mijn prestige ontleende. De culturele evenementen waren boeiend en ik heb levenslange vriendschappen overgehouden aan die periode. Tijd en toekomst leken eindeloos en nu ik merk dat de tijd als zand tussen m’n vingers wegglijpt denk ik verlangend terug - en dat zeg ik zonder een spoor van ironie - aan de weldadige ledigheid van mijn schoolbestaan toen het leven nog eenvoudig en overzichtelijk was. Retrospectief acht heerlijke jaren. Dus liet ik een volmondig JA klinken als antwoord op het verzoek om toe te treden tot het bestuur. En toen werd het stil. Ik hoorde helemaal niets meer van het bestuur. Van nature niet geneigd tot doortastend optreden als het gaat om mezelf te aan te prijzen, wachtte ik geduldig af maar niet tot aan het einde der tijden. Een paar maanden later nam ik weer eens contact op en toen kwam de aap uit de mouw. Er werd mij, ironie van het lot, te kennen gegeven dat ik geen bestuurslid kón worden omdat ik geen lid was van Semper Floreat. “Dan word ik toch lid?” opperde ik meteen en daarmee was een schier onoplosbaar probleem de wereld uit geholpen. Ik vraag me wel eens af of ze ooit vermoed hebben dat het nog wel eens heel lang kon duren eer ik weer zou opstappen. Want... afscheid nemen is iets waar ik moeite mee heb. Loslaten is voor mij een levenskunst. Veranderingen kan ik ervaren als verlies. Waarom zou je iets dat goed is willen veranderen? Ik kan niet eens naar een vertrekkende trein kijken zonder dat ik overmand word door een triest gevoel verlaten te worden.

colofon

23e jaargang, nummer 1, juni 2015

Tolle Belege is een uitgave van Semper Floreat, de oud-leerlingenvereniging van het Erasmiaans Gymnasium en verschijnt twee keer per jaar. Oplage:1.500

Redactie & Bestuur:
Marielle Gispén-Pronk, hoofdredactie
Klaas Taselaar
Ivan Baas
Anneloes van der Woude
Leontien Frenkel
Victor de Jonge

Ontwerp en vormgeving
TradeMARC design&layout
www.trademarcdesign.nl

Correspondentieadres:
Maarten Dijkshoornlaan 5, 3055 AS Rotterdam

Bankrekeningnummer:
NL13INGB0002150276 t.n.v. Semper Floreat
De contributie bedraagt € 15 per jaar of € 10 voor studenten (max. 5 jaar)

Opmerkingen/reacties/rectificaties/kopij:
administratie@semper-floreat.nl

Kortom, aan mijn beslissing om te stoppen als hoofdredacteur van de Tolle belege is een kleine gemoeds-crisis vooraf gegaan. Omdat het bestuur nog geen opvolger voor mij had gevonden werd er de laatste tijd met enige regelmaat beroep gedaan op mijn loyaliteit. “Het blad is goed dus waarom ga je nog niet een jaartje door?,” was de vraag. Het is allemaal vleiend maar de ongemakkelijke waarheid is dat ik nu toch echt besloten heb te stoppen. Het is mooi geweest en de hoogste tijd voor een nieuwe hoofdredactie die een geheel frisse, nieuwe kijk op het blad zal hebben en een breder draagvlak kan creëren voor nieuwe plannen. Omdat het in eerste instantie lastig leek een opvolger te vinden liet mijn definitieve vertrek nog op zich wachten. Het zou me een gevoel van ernstig te kort schieten hebben gegeven als ik zou zijn opgestapt zonder dat een opvolger zich had aangediend. Ik had toen een somber vermoeden dat de vereniging en de krant zouden wegwijnen. Maar het huidige bestuur kan opgelucht ademen want we hebben zelfs twee geweldige nieuwe hoofdredacteurs gevonden. De hoofdredactie zal worden gevormd door Dagmar Stadler en Leen Bom, beiden met een journalistieke achtergrond. De redactieraad, niet minder waardevol, zal bestaan uit Klaas Taselaar, Ivan Baas, Anneloes van der Woude, Leontien Frenkel en Anouk Riehl. Nu heeft het er alle schijn van dat mijn vertrek als hoofdredacteur centraal staat in dit themanummer. Dat is niet het geval. Ik heb het thema ‘afscheid’ juist gekozen omdat je er zoveel kanten mee op kunt. Onze nieuwe hoofdredacteur Leen Bom laat al een kleine proeve van bekwaamheid zien met een ontroerend stukje over afscheid nemen van een dierbare die je niet meer herkent omdat zij niet meer lijkt op degene die ze was. Verder schitterende bijdragen van onder andere Hasna el Maroudi, Dore van Duivenbode, Heleen Kersten, Derk Loorbach, Joost de Man, David Schipper en Leen Bongers. Allen met een onderwerp dat het thema afscheid raakt zoals orgaandonatie, vluchtelingen, jeugdsentiment, transitie en emigratie. En er wordt uitgebreid stilgestaan bij het vertrek van rector Paul Scharff. Ik heb er een enorme eer in gesteld me te mogen inzetten voor deze krant, voor de oud-leerlingen en voor een school die ik een heel warm hart toedraag. Ik wil de oude bestuursgang, waarmee ik vanaf 2009 het bestuur vormde bedanken voor een onvergetelijke samenwerking: Klaas Taselaar, Kees de Graaff, Walter Baghuis, Dennis Boddé, Nelleke Hennemann, Marjolein Leibbrandt en Judith Wegman. En last but not least Paul Scharff voor zijn nimmer aflatende steun, waardering en inspiratie. “Elk afscheid is het begin van een nieuwe herinnering” is in al zijn begrafenis-tegelwijsheid hier geworden tot een mooi adagium om mee te eindigen. Ik krijg nu toch tranen in m’n ogen en u een redactioneel dat te veel over mij gaat. Ik kijk vol verwachting uit naar de nieuwe en vernieuwde Tolle Belege.

hoofdredactie **MARIELLE GISPEN-PRONK**

Labrys Reizen

de touroperator van de Italië- en Griekenland-reizen van het Erasmiaans Gymnasium

Reis ook na uw schooltijd met ons!

Culturele groepsreizen naar bestemmingen over de gehele wereld
Ook voor uw reizen op maat

Zie voor meer informatie onze website, nieuwsbrief en brochure

024-3822110 | info@labrysreizen.nl | www.labrysreizen.nl

Vaarwel jeugd, op naar de toekomst

En toen was ik ineens dertig. Waar de tijd is gebleven is compleet onduidelijk, maar ergens tussen dat zoveelste feestje, de zoveelste studie en het zoveelste reisje tikte de klok kennelijk toch gewoon door. Mijn ouders waarschuwden me er vroeger al voor: ‘Voor je het weet ben je oud, dus kind, geniet nu het nog kan’, zei mijn moeder dan. ‘Er komt een dag dat je slechts met je ogen knippert en zoef, je jeugd is voorbij.’

Als student gebruikte ik ‘later’ dan ook als excuus om toch vooral langer in bed te kunnen blijven stinken. Mijn kussen was mijn beste vriend. ‘Later’ zal van mij worden verwacht dat ik netjes op tijd inklok op mijn werk, dus kan ik het er nu inderdaad maar beter van nemen.

Later, als ik ouder zou zijn, zou ik vanzelf wel verantwoordelijk worden. Later, als ik ouder zou zijn, zou ik vanzelf mijn rekeningen op tijd gaan betalen. Later, als ik wat jaartjes rijper zou zijn, zou ik voortaan al mijn deadlines halen.

En toen knipperde ik met mijn ogen, en was het ineens later.

Zo’n beetje iedereen is er bang voor; ouder worden. Decennia wordt ons al door de media verteld dat het vreselijk is. Ouder worden gaat namelijk, zo is me dus jarenlang ingeprent, gepaard met duizend ongemakken. Van de door mij zo gevreesde verantwoordelijkheden, tot het leuker worden. Wie ouder wordt krijgt

namelijk rimpels en kippenvleugeltjes. Wie jong is, is vrij en zit strak in zijn vel. Wie oud is, gaat in al zijn lelijkheid gebukt onder het juk van het ‘moeten’.

In reclames wordt ons verteld hoe we de symptomatische tekenen van het ouder worden, de rimpels, met crèmepjes kunnen laten vervagen. Hoe we onze grijze lokken zo kunnen uitwissen, dat we er nog beter uitzien dan onze jongere versie.

En toen knipperde ik met mijn ogen, en was het ineens later, maar viel het allemaal alleszins mee.

Want wat niemand je vertelt is dat die grijze lokken en diepe rimpels de tekenen zijn van onze door de jaren vergaarde wijsheid en ervaringen, die het leven een stuk aangenamer en makkelijker maken. Ervaringen die mij inmiddels hebben geleerd dat het op tijd betalen van rekeningen minder kopzorgen geeft. Dat het halen van deadlines een bepaalde euforie met zich meebrengt. En dat al die verantwoordelijkheden zich uiteindelijk uitbetalen in zekerheden, hetzij sociaal of financieel.

Terugkijkend had ik dan ook in plaats van het waar-schuwende ‘geniet, nu het nog kan’, veel liever te horen gekregen dat het leven uiteindelijk alleen maar makkelijker wordt. Je leert vanzelf, gaandeweg, wie je vrienden zijn, wat voor jou de zin van het leven is, waar je gelukkig van wordt, waar je heen wilt in het leven en met wie. Veel liever dan het dreigende ‘vanaf dertig gaat alles downhill’, vier ik met vreugde het ouder worden en neem ik met plezier afscheid van mijn jeugd. Ik kijk er met plezier op terug, maar kijk met nog meer genoegen uit naar de dagen die nog komen gaan.

HASNA EL MAROUDI
Journalist en columnist

Foto: Hasna Zahra Reijts

ZIJ

We belden en bonkten op de deur. Geen reactie. We kwamen niet binnen. Nachtslot. Door de patrijspoort in de deur zagen we hem liggen, halfnaakt, op het lichteiken laminaat. Haar zagen we niet, maar ze was er niet beter aan toe.

Er waren uniformen nodig om hen te bevrijden, andere uniformen om hen te vervoeren naar een warm ziekenhuisbed. Ze bleken de laatste 16 uur van hun zelfstandig

bestaan op de vloer van hun appartement te hebben gelegen. Er zou geen minuut bijkomen. Van het ziekenhuis gingen ze rechtstreeks naar een verzorgingstehuis.

Hij hield het daar nog geen halfjaar vol. Hij was op. Op weg naar het einde vroeg hij naar zijn grote jeugdliefde, niet naar haar.

Ze waren meer dan 60 jaar getrouwd. De rolverdeling was klassiek: hij zorgde voor het inkomen, zij zorgde voor hem, voor haar gezin. Men zag haar nooit maar ze was er altijd. Ze verdiende een ereprijs voor Altruïsme. Ze kreeg Alzheimer.

In het begin las ze de krant en keek ze tv. Je kon een gesprek met haar voeren. Het verval ging schrikbarend snel. Haar dochter werd haar zus, naar wie ze’s nachts op zoek ging. Uniformen brachten haar terug naar waar ze wel en niet hoorde.

Het gesprek werd vervangen door een lijstje met telkens terugkerende vragen. Het voordeel was dat je je goed kon voorbereiden.

We zijn op weg naar de feestzaal van het verzorgingstehuis om haar 86e verjaardag te vieren. Op de gang kruisen we een medewerker: “Goh, mevrouw, een feestje? Wat leuk!”

“Ik denk het niet”, is de reactie van het feestvarken. En ze heeft tranen in haar ogen.

Een jaar later, nummer 87. Een zaal op de gesloten afdeling, vol vrouwelijke lotgenoten. “Hoe oud bent u nu geworden?,” vraag ik. “Vier!”, antwoordt ze. Fout en goed tegelijk.

Tussen beide verjaardagen ligt een zogenoemde Zorg- en leefplanbespreking van het tehuis. Daarin staat, onder het kopje ‘Beeldvorming algemeen’: “Mevrouw is de laatste tijd geestelijk achteruitgegaan. Mevrouw is een vriendelijke dame”.

De toegangsdeur van haar afdeling heeft een cijferslot. Dat was niet te kraken voor haar. Bonken hielp niet. Niemand hielp.

Ze ging voor haar behoefte naar de eerste kamer waarvan de deur niet op slot was. Monster, stond er op de deur. Dat was zij niet. Zij was een vriendelijke dame.

Bij die vriendelijke dame ga ik op bezoek. Niet omdat ik denk dat zij er plezier aan beleeft, maar omdat het zo hoort. Ze eet een witte boterham in 48 partjes, drinkt koffie en thee en draagt een luier. Het is mensonterend.

Jaren geleden heb ik afscheid van haar genomen. Zij zou graag hemelen. Hij, Hij laat haar wachten. Hoe lang nog?

door **LEEN BOM**

Paul Scharff in woord en gebaar

In februari van dit jaar maakte rector Paul Scharff bekend nog één keer het avontuur aan te willen gaan. Per 1 juni wordt hij rector van het Amsterdamse Cygnus gymnasium.

Nagenoeg niemand had zien aankomen dat Scharff, tegen zijn pensioengerechtigde leeftijd aan, nog zou kiezen voor een nieuwe uitdaging. Het wordt zijn negende school, zijn vijfde rectoraat en zijn tweede gymnasium.

De stad Rotterdam kreeg hem wel onder de duim, want zijn domicilie blijft Rotterdam.

door **MARIELLE GISPEN-PRONK**

Scharff voor de wall of fame

Scharff met Esterella Koopmans en Ineke Leentfaar

Scharff met Ineke Leentfaar

Precies zes jaar na mijn eerste interview met de nieuwbakken rector Scharff voor “Tolle belege nieuwe stijl” heb ik nu mijn laatste met hem als vertrekkend rector. De tand des tijds lijkt nauwelijks vat op hem te hebben gehad. Hij blijft iets jongensachtig houden ondanks zijn gedistingeerde leeftijd. Ik ken hem niet goed genoeg voor een nauwkeurige karakteranalyse maar voor mij is hij een allround sympathieke vent. Een beweeglijk man ook die zijn uitspraken graag kracht bijzet door heftig te gesticuleren met een paar maaiende armen. Een Hollandse vent met een Zuid-Europees temperament. Zijn driftbuien zijn legendarisch. Hij kan fulmineren als de zaken niet lopen zoals hij dat wil of als hij zich niet serieus genomen voelt.

Voor mij is hij een door en door geloofwaardige, inspirerende en authentieke man met een oprechte belangstelling voor zijn medemens. Het bestuur van Semper Floreat heeft hij altijd onvoorwaardelijk gesteund bij alle activiteiten. Veel sensationele ontboezeningen wilde hij bij dat interview in 2009 niet kwijt. Dat lag ook moeilijk want de school was wegens interne problematiek kwetsbaar en gedesorienteerd. Scharff stelde zich dus wat terughoudend op. Barmhartigheidshalve zal ik hier niet opnieuw de hele geschiedenis uit de doeken doen. Er is al veel over gezegd en geschreven. Maar om een paar van Scharff's wapenfeiten te kunnen benoemen kom ik er kort op terug.

De school was in die tijd in een ernstig conflict verwikkeld geraakt met de toenmalige rector. De verhoudingen waren gepolariseerd. De rol van de media als volkstrubunaal deed de zaak ook geen goed.

Na het vertrek van de desbetreffende rector bleef de situatie gespannen en het wantrouwen groot. Een interim rector kon deze impasse ook niet doorbreken. Tien tijde van de komst van Scharff was de strijd bij zeker nog niet begraven en de sfeer nog steeds verkrampd. Aan Scharff de

uitdagende taak de neuzen in de zelfde richting te krijgen en de rust te laten wederkeren. Geen sinecure met zoveel zeer hoogopgeleide docenten die menen het altijd bij het rechte eind te hebben.

Wat was Scharff's indruk van de school in dat jaar 2009?

“De bedrijfsmatige kant was in orde. Het onderwijs ook. De docenten deden hun werk in de klas. Maar een school moet meer zijn dan 80 individuele docenten. En dat is wat ze toen waren. Ze hadden allemaal hun strijd gestreden, voor of tegen de rector, voor of tegen de schoolleiding.

Het is voor mij absoluut een voordeel om rector te worden van een school waar een probleem is. Want eigenlijk willen ze allemaal van dat probleem af. Iedereen wil weer normaal doen. Mensen willen weer gewoon over het onderwijs praten. Het probleem was ook binnen een half jaar opgelost, gewoon door normaal te doen, naar elkaar te luisteren en mee te werken.

Er was niks toen ik daar kwam. De agressie tegen de schoolleiding had ertoe geleid dat er geen functioneringsgesprekken waren en geen georganiseerde feedback door de leerlingen naar de leraren toe. Docenten moeten verantwoording afleggen voor wat ze doen, luisteren naar degenen voor wie ze het doen en dat zijn de leerlingen en de ouders. Voor mij lag de eerste twee jaar een belangrijke taak weggelegd om dat weer goed op de rails te krijgen.

Ik ben ook niet een van hen geworden. We zijn samen een school maar de rollen zijn verschillend. Ik werk het makkelijkst als ik ook enige afstand houd.”

Maar je bent wel twee handen op één buik met Ank Groenendijk?

“Ank is al vier jaar connector. Daarvoor was dat Jankees Ouwkerk. Ik kon met beiden goed overweg. Jankees symboliseerde het Erasmiaans. Hij geeft de kinderen vertrouwen. Hij is zeer geliefd bij de leerlingen en de ouders en ik was de regelneef.

Daarna kwam Ank. Zij is meer een organisator. Iemand die altijd vrolijk is en regelt, regelt en regelt. Dat is ook heel plezierig. Zowel met Jankees als met Ank heb ik prettig samengewerkt. Als je met z'n tweeën bent moet je het wel goed samen kunnen vinden.”

Wat vind je het bijzondere aan het Erasmiaans?

“Het bijzondere zijn de kinderen. Het klinkt als een cliché maar de cultuur is heel homogeen. Als je er eenmaal zit dan is het een soort vanzelfsprekendheid dat je erbij hoort. De kinderen stralen uit dat ze het naar hun zin hebben. Ze zijn relaxt. Maar ze zijn ook ambitieus. Ze willen presteren. Maar die ambitieuze houding koppelen ze dan weer aan die ontspanning. In die zes jaar heb ik geen fysieke

incidenten meegemaakt. Ruim 1100 leerlingen met veel te weinig ruimte, die zich ontzettend goed gedragen, niet zeuren en bijna altijd vrolijk rondlopen.

En ik vind het bijzonder knap dat het de school steeds gelukt is zich niet te laten reorganiseren tot een modern VWO-plus maar haar authenticiteit heeft weten te bewaren, ondanks het feit dat het gros van de leerlingen niet specifiek kiest voor onderwijs in de klassieke talen en de daarmee samenhangende cultuur maar veeleer afgaat op leuke verhalen, prestige en status.”

“Ik ben zeker niet uitgekeken op het Erasmiaans”

Toch wordt beweerd dat jij geen voorstander was van gymnasiaal onderwijs.

“Ik had niets tegen een gymnasiale op-
leiding maar wel tegen het feit dat je al die slimme kinderen bij elkaar zet. Van huis uit zitten mijn sympathie en mijn loyaliteit niet bij de zelfbewuste kinderen die veel meekregen van huis uit maar veel meer bij de kansarme kinderen die weinig meekregen van huis uit. Die verhouding is nu veel beter geworden. 70% zijn kinderen die een goede algemene ontwikkeling hebben, die zelfbewust zijn en redelijk slim. Daar kan de overige groep, waar thuis geen krant gelezen werd, waar geen gesprekken aan tafel werden gevoerd, dan van profiteren. Mijn beeld van een gymnasium met 100% kansrijke kinderen die er toch wel komen heb ik moeten bijstellen. Ik vind het mooi om te zien dat ik me daarin heb vergist.”

Het is een illusie om de publieke opinie eensgezind te krijgen maar het afschaffen van een aantal weliswaar omstreden maar toch zeer populaire schooltradities werd Scharff bepaald niet in dank afgenomen door de leerlingen. Zij hadden zelfs een nieuw woord toegevoegd aan de school-dictionary: “afgescharfft”.

Heeft hij zo'n moeite met tradities?

“Nee hoor. De school mag tradities hebben maar ik vind wel dat je bij elke traditie moet blijven kijken van: doen we dit alleen nog maar omdat we het altijd zo hebben gedaan? De inauguratie, de diploma-uitreiking, de RGB, de Romereis, de dodenherdenking, het zijn allemaal in stand gebleven tradities - en de Idus en de Erasmuslezing zijn erbij gekomen.”

Waarom is Kolderdag dan verdwenen?

“Kijk, er waren drie dingen. Drie vreselijke dingen waar ik als rector mee te maken kreeg.

Dat waren de feesten met talloze introducees en ongebreideld drankgebruik. Die zijn voor een rector vreselijk omdat je verantwoordelijk bent voor iets waar je helemaal niet verantwoordelijk voor kunt zijn. Die allereerste feesten die ik meemaakte met 600 leerlingen van het Erasmiaans en 1000 Rotterdammers, waar veel werd gedronken: het is oncontroleerbaar. De feesten zijn nu zonder introducees en de nieuwe drank- en horecawet heeft er gelukkig ook aan bijgedragen dat die excessen tot het verleden behoren.

Dan is er de verkiezingscampagne van de RGB.

Dat werd op een gegeven moment van een erbarmelijk niveau. Vandalisme. Rotzooi. Het verbale geweld tijdens de debatten: het was zo plat en zo kwetsend, zonder enige diepgang. Dat doen we dus niet meer. Ik vind dat er echt een ondergrens aan niveau moet zijn.

En de derde traditie, de laatste schooldag van de zesdeklassers, Kolderdag.

De lol was rotzooi. Er ging zoveel kapot. Dat zesdeklassers even hun stempel moesten drukken op de laatste schooldag vind ik prima. En het groepje dat belast is met de organisatie ervan is ook goed. Maar er is dan altijd een fors aantal leerlingen dat toch brandblusapparaten gaat leeg spuiten, met eieren gaat gooien, appelstroop op alle fietsen smeert en ga zo maar door. En als iemand dan zegt: “ja, dat hoort er nou eenmaal bij”, dan denk ik waarom? Waarom hoort dat er nou bij?!”

Het watersportkamp, de skireizen, ook afgescharfft.

“Dat klopt feitelijk niet maar het is wel een hardnekkig gerucht gebleven want ik kwam toen aan 'hun' school. Het eerste jaar dat ik begon op het Erasmiaans kon en mocht alles. En als het verkeerd ging nou dan ging het maar verkeerd. Er waren ettelijke reizen waardoor er een hoop lessen uitviel omdat er veel leerkrachten meegingen. Dus het schrappen van die lessen was al een probleem. Maar diezelfde leerkrachten zeiden dan na afloop: “dat doe ik nooit meer”. Nou dan stop je er toch mee?

En die ski-reizen ... ik kan er nog kwaad om worden! De leerlingen rijden 's nachts met de bus naar het wintersportoord. Dan doet natuurlijk niemand een oog dicht. De volgende dag, zonder geslapen te hebben maar waarschijnlijk wel gedronken, skiën ze de berg af. En skiën is al zo'n gevaarlijke sport. Toen ik dat hoorde dacht ik: ook dat moet niet de verantwoordelijkheid van een school zijn. Nu organiseren de ouders het.

Er blijft nog genoeg over aan reizen en evenementen, veel meer dan op welke andere school. Ik kreeg Jankees (Ouw-

kerk, oud-conrector, red.) ook altijd mee bij dit soort beslissingen.

Maar ik was de boeman en men had toen het beeld van mij dat ik niet van kinderen hield. Ach, het maakt me niet zoveel uit.”

Met nog maar twee jaar te gaan tot zijn pensioen dringt de vraag dringt zich op welke redenen echt ten grondslag hebben gelegen aan zijn onverwachte vertrek. Met het Erasmiaans gaat het goed, de financiën zijn op orde en de school is zo populair dat met een loting wordt gewerkt.

Was hij uitgekeken op het Erasmiaans?

“Ik ben niet actief op zoek gegaan. Ze hebben mij benaderd met de vraag of ik interesse had. Als dat niet het geval was geweest, was ik op het Erasmiaans gebleven. Maar ik vind het eerlijk gezegd wel een eer om op je 63e nog gevraagd te worden.

Ik ben zeker niet uitgekeken op het Erasmiaans. Het is echt een prachtige school.

Maar ik ben iemand van 'opbouwen' en niet van het 'onderhoud'. Daarmee wil ik niet zeggen dat het Erasmiaans alleen maar onderhoud is. Maar ik denk dat de school wel een beetje gewend geraakt is aan mij en dan ontstaat er zo'n situatie van: ik weet wat zij gaan zeggen, zij weten wat ik ga zeggen. Dus het is aan twee kanten goed dat er weer een nieuw geluid komt.”

Het gaat goed met het Erasmiaans. Maar het succes kan zichzelf in de staart gaan bijten. Heb je niet het gevoel dat je de school in de steek laat?

“De kinderen zijn heel tevreden. Eens in de twee jaar houden wij een tevredenheidsonderzoek. Maar ik moet erbij zeggen, daar dragen de leerlingen zelf ook veel aan bij. Maar dat soort tevredenheid brengt ook risico's met zich mee. Dan denk je dat WIJ ook achterover kunnen leunen en dan kan het mis gaan. Dus dit is juist een mooi moment om weg te gaan.”

Ben je niet bang dat mensen denken dat je weggaat vanwege het Erasmiaanse wespennest?

“Ik houd NUL oud zeer over aan deze school. Het is helemaal geen wespennest. Ook het eerste half jaar niet. Ik heb er een fantastische tijd gehad. Het is hard werken, je moet mensen serieus nemen en je wordt op de proef gesteld. Maar dat is goed. Dus als mensen denken dat het hier een wespennest is dan is mijn antwoord: het is hier bijna gemoedelijk.”

Je hebt niet op eieren hoeven lopen? “Nee! Noot! En ik hoop niet dat ik dat heb uitgestraald.”

Maar toch... je gaat er op achteruit. Van HET gymnasium van Rotterdam naar het vijfde van Amsterdam.

“Ik ben een beetje anders dan de meeste rectoren. Ik heb he-le-maal niks met status. Het Cygnus gymnasium is een jonge school die zichzelf nog moet bewijzen. Daar ligt voor mij de uitdaging. Ik zie wel wat ik tegenkom.

De andere kant is wel dat je, als rector van het Erasmiaans, buiten de school als een serieuze gesprekspartner wordt gezien. De deuren gaan open voor je. Je krijgt heel makkelijk de wethouder of de burgemeester te spreken. Ik heb me altijd gerealiseerd dat dat niets met mij te maken heeft maar toevallig met dat baantje dat ik heb. Het is leuk serieus genomen

te worden als je iets roept. Het is ook leuk dat het weer voorbij is en dat je weer onzin kan roepen zonder dat het veel uitmaakt.”

Op 29 mei viert hij zijn afscheid op het Erasmiaans. Zijn afscheidspeech ligt niet klaar. Hij weet nog niet wat hij gaat zeggen. Wel weet hij wat hij niet gaat zeggen

“Wat ik al een paar keer heb meegeemaakt op het Erasmiaans is dat mensen in hun afscheidsspeech nog even iets moeten rechtzetten of hun gelijk moeten halen. Ik heb me voorgenomen om dat niet te doen.”

“Ik ben iemand van opbouwen en niet van het onderhoud”

Hoe denk jij dat je herinnerd gaat worden?

“Ik ben rector geworden van een school die staat als een huis. Bij de andere scholen waar ik heb gewerkt lag dat anders. Het Erasmiaans is stevig, onafhankelijk en je zet de school niet zomaar naar je hand. Dat betekent dat je invloed als rector ook beperkt is. Dus hoe word ik herinnerd? Nauwelijks. Ik denk dat ik rust, stabiliteit en structuur heb gebracht. Alles is nu op orde. De school staat zeer goed aangeschreven in de stad maar dat is maar in zeer beperkte mate mijn verdienste geweest. Ik heb het niet verpest, laten we het zo maar zeggen.”

Er is nog geen nieuwe rector gevonden. Dat kan best nog even duren. Heb je niet het gevoel dat je de school en de leerlingen aan hun lot overlaat?

“Welnee. Integendeel. Die school is zo sterk. Er komt weer iemand anders. En Ank blijft!”

Het valt even stil tussen ons. En dan, op het moment dat ik het interview wil beëindigen, schiet hij overeind.

“Weet je wat ik vind? Weet je wat ik echt vind? Ik vind het ontzettend jammer dat ik geen gymnasiale opleiding heb gehad. Dat ik mijn kinderen naar een scholenge-meenschap heb gestuurd met de boodschap: daar kom je tenminste allerlei soorten kinderen tegen.

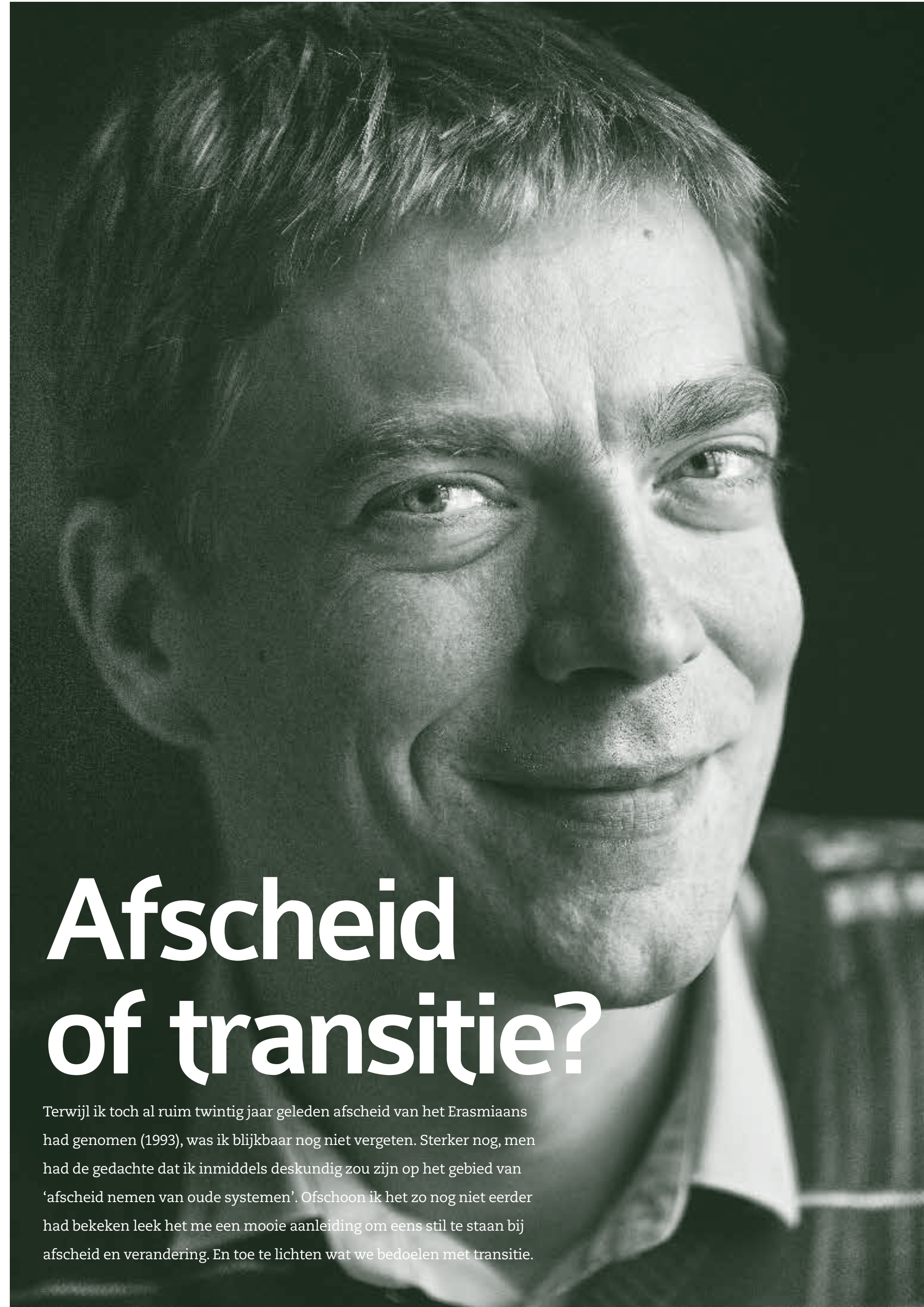
Ik ben een weekend met school in Rome en Napels geweest. In Rome zag ik stenen. In Pompei zag ik stenen. Maar de leerlingen met hun brede klassieke, culturele vorming zien wat ik niet zie. Die zien en die verklaren. Dat is een rijkdom voor het leven. Dat had ik mijn kinderen ook gegund. Daar heb ik spijt van.”

Luisteren, inspireren en verbinden, dat is Scharff. Dat is zijn talent.

Toch goed dat we hem zes jaar geleden hebben aangescharfft.

“Ik vind het ontzettend jammer dat ik geen gymnasiale opleiding heb gehad”

Afscheid of transitie?

Terwijl ik toch al ruim twintig jaar geleden afscheid van het Erasmiaans had genomen (1993), was ik blijkbaar nog niet vergeten. Sterker nog, men had de gedachte dat ik inmiddels deskundig zou zijn op het gebied van ‘afscheid nemen van oude systemen’. Ofschoon ik het zo nog niet eerder had bekeken leek het me een mooie aanleiding om eens stil te staan bij afscheid en verandering. En toe te lichten wat we bedoelen met transitie.

Een van de meest gebruikte quotes in mijn vakgebied is toch wel ‘panta rhei’ van Heraclitus, wellicht op de gedeelde eerste plaats met Einsteins ‘we lossen de problemen niet op met het denken dat ze veroorzaakte’. De gedachte dat alles altijd verandert, is dominant in onze samenleving en wordt soms zelfs dogmatisch gepredikt als noodzakelijke conditie voor ontwikkeling en vooruitgang. Zonder verandering geen vernieuwing en zonder vernieuwing geen groei. Het evolutionair perspectief is in zekere zin ook maatschappelijk van toepassing: we zijn met elkaar continu bezig met het aanpassen van ons gedrag aan de veranderende omstandigheden om ons heen. Op die manier ontwikkelen zich maatschappelijke culturen, structuren en gedragspatronen.

Maar dezelfde dynamiek speelt op persoonlijk niveau. De ontwikkelpsychologie geeft inzicht in hoe de interactie tussen genetische en omgevingsfactoren leidt tot de ontwikkeling van persoonlijkheid en gedrag in een continue wisselwerking. Dat geldt ook voor mij. Terugkijkend heeft de combinatie van een goede genetische basis en stabiele warme thuisituatie en een fantastische schooltijd mijn ontwikkeling bepaald. Van een redelijk bedeesde maar geïnteresseerde brugpieper tot een zelfstandige, nieuwsgierige maar alternatieve tiener. Het afscheid van de basisschool herinner ik me als een grote stap, waarbij niet zozeer het afscheid zwaar telde, maar vooral het onbekende en de uitdagingen van het nieuwe. De belofte van een nieuwe groei- en ontwikkelfase telde zwaarder dan het verlies.

Datzelfde gold eigenlijk voor de overgang van het Erasmiaans naar de universiteit in Maastricht. Het kostte relatief weinig moeite de warme band met het Erasmiaans, mede opgebouwd door betrokkenheid bij allerlei culturele activiteiten als toneel, wandelen en culturele avonden, door te snijden en mijn eigen weg te kiezen. Ik had alle fasen op school doorlopen, wist dat het niet beter zou worden en had, uiteindelijk met een kunstgreep, mijn eind-examen gehaald. Dus afscheid nemen was onvermijdelijk geworden. Maar ook nu lokten het onbekende en het nieuwe. De belofte van zelfstandigheid en vrijheid trok. En bovendien was het zinloos geweest terug te willen, inmiddels ben ik er ook wel achter dat we er niet jonger op worden.

Op die manier zullen veel mensen terugdenken aan hun jeugd; periodes van relatieve rust en stabiliteit, doorbroken door korte overgangsfasen. In de ontwikkelpsychologie spreekt men hierbij soms over transities: overgangen van de ene ontwikkelingsfase naar de andere, die gepaard gaan met vaak sprongsgewijze veranderingen in bewustzijn, fysiek en gedrag. Dit zijn transities die we allemaal zelf hebben doorgemaakt, maar overal om ons heen is dit soort veranderingen te zien. Van natuurkundige transities op het kleinste niveau (de overgangen van bevroren naar vloeibaar en daarvandaan naar gasvormig) tot de demografische transitie waar de meeste moderne samenlevingen doorheen zijn gegaan. De overgang van een samenleving met veel geboorten en een lage gemiddelde leeftijd naar een situatie waarin mensen oud worden en weinig kinderen krijgen. Die overgang duurde vaak decennia en had ingrijpende culturele, maatschappelijke, economische en technologische consequenties.

Toen ik, na het twee jaar voor me uit te hebben geschoven, uiteindelijk in 2000

afstudeerde was de overgang die ik toen moest maken een stuk minder duidelijk. Ik was afgestudeerd in de Cultuur en Wetenschapsstudies en had me gespecialiseerd op het gebied van multi-level governance en Europese politieke integratie. Het zogenaamde probleemgestuurd onderwijs aan de Universiteit van Maastricht (tegenwoordig Maastricht University uiteraard) was me zeer goed bevallen en de zeer interdisciplinaire opleiding had me een basis gegeven in allerlei disciplines, maar me vooral geleerd kennisdomeinen te verbinden, wetenschap zelf ter discussie te stellen en maatschappelijke problemen altijd vanuit meerdere perspectieven te bekijken. Een opleiding kortom waarmee je alle kanten op kon. Zo’n opleiding vertaalt van je ouders zich afvragen wat er van je terecht moet komen.

In die zin was het voor het eerst dat ik tegen mijn zin afscheid moest gaan nemen van een levensfase. Het heerlijke studentenleven van filosoferen, experimenteren, aanrommelen, stages, vrienden en zeeën van tijd kwam gelukkig onvermijdelijk tot een eind waardoor ook nu een nieuwe overgangsfase aanbrak. Zonder een duidelijk idee van richting of einddoel had ik het geluk terecht te komen bij één van de instituten van de universiteit waar men een adviseur zocht op het gebied van duurzaamheid. Tijdens het interview bleek men echter meer geïnteresseerd in mijn scriptie en academische achtergrond en werd ik op tijdelijke basis aangenomen als veredelde stagiair. Om te kijken of ik iets kon met het idee van ‘transitiemanagement’ dat was opgeschreven in een rapport waarvan de inkt net droog was.

Dit idee van transitiemanagement was ontstaan uit de discussie tussen wetenschappers en beleidsmakers over de grote maatschappelijke duurzaamheidsopgaven en de rol van het milieubeleid. Een van de inzichten die waren ontstaan was dat ondanks de successen van milieubeleid en marktwerking (toen nog wel) op bijvoorbeeld het gebied van energie, voedsel en mobiliteit alle (efficiency)winst teniet werd gedaan door de voortgaande groei. Eigenlijk, zo stelde het genoemde rapport, is alleen verbetering van het bestaande onvoldoende en moeten we na gaan denken over meer fundamentele systeemverandering. Het onderscheid dus tussen optimalisatie van het bestaande en de overgang (trans-ire) naar een kwalitatief nieuwe toestand.

Ten grondslag aan deze gedachte ligt dus het concept van transitie. Dat is, zoals boven al vermeld, in verschillende disciplines een bekend concept. Men gebruikt het bijvoorbeeld ook in de ecologie om te verwijzen naar de omslag van een ecosysteem van de ene toestand (een helder meertje of grasland) naar een andere (een troebel meertje of een woestijn). Of binnen de complexe systeemtheorie waar men vooral kijkt naar de dynamiek van transities op een hoog abstractieniveau.

Ik had begin 2001 het geluk, ik ben nu eerder geneigd te spreken over schijnbaar toeval ofwel serendipiteit, het idee van transities in maatschappelijke systemen in de schoot geworpen te krijgen. De gedachte dat optimalisatie onvoldoende en transitie noodzakelijk is (maar vanuit historisch perspectief ook onvermijdelijk) en dat dat ook een fundamentele verandering in het denken en werken in termen van sturing en organisatie met zich mee moest brengen, was een groots idee. Het werken hieraan deed me al snel en geruisloos afscheid nemen van het studenten-

bestaan en zo rolde ik bijna automatisch in een nieuw evenwicht van denken, werken, onderzoeker worden, maatschappelijk experimenteren en adviseren. Gaandeweg ontwikkelde ik het idee van transitiemanagement verder als nieuwe sturingsfilosofie gericht op het versnellen van en richting geven aan maatschappelijke transities. Dat deed ik voor een belangrijk deel ook door te proberen met beleidsmakers, ondernemers, initiatiefnemers die wij aanduidden als koplopers transities te verkennen, begrijpen en in praktijk te brengen.

In 2007 promoveerde ik hierop aan de Erasmus Universiteit, binnen het instituut DRIFT (Dutch Research Institute For Transitions), waarvan ik de naamgever en kwartiermaker mocht zijn samen met een collega aio en professor Jan Rotmans. Inmiddels was er een nationaal onderzoeksprogramma en –netwerk ontstaan rond transities dat ook zich ook verschillende redenen later dan andere landen, komen we dan ook langzamerhand terecht in de echte fase van transitie. De winst door optimalisatie van het heersende regime is steeds beperkter waarmee het steeds instabieler wordt, terwijl de maatschappelijke urgentie en druk blijven oplopen en de benodigde alternatieven opschalen.

Ik heb er mijn werk van gemaakt om met onderzoekers en mensen uit de praktijk de transitiedynamiek die er speelt te leren begrijpen. En dit gedeelde inzicht vervolgens te vertalen in experimentele acties die het proces stimuleren in een richting waarvan we nu denken dat die meer duurzaam is. Dit ‘transitiemanagement’ ging zeker in de fase tot mijn proefschrift vooral over hoe de opkomst van alternatieven verder te helpen. De gedachte was dat vanuit bestaande regimes per definitie weinig bereidheid is tot structurele verandering, vanwege gedane investeringen, opgebouwde routines en het opgeven van macht. Dat leidde tot de - achteraf wat naïeve - gedachte dat het bijeen brengen van koplopers en veranderingsgezinde nichespelers zou kunnen leiden tot het ontwikkelen van kritische massa (een tegenbeweging) die de onvermijdelijke transitie zou kunnen forceren. Het leidde in de praktijk weliswaar niet tot de beoogde transitie maar wel degelijk tot doorbraken en waardevolle nieuwe inzichten.

En ik maakte in die periode ook opnieuw een persoonlijke transitie door. DRIFT werd in 2011 een zelfstandig instituut binnen de universiteit, formeel een BV onder de Holding en ik werd directeur. Het betekende een grote omslag in onze groep. Van de relatieve bescherming van de faculteit naar een op zichzelf aangevoerd instituut waarin een meer zakelijke, professionele en ondernemende cultuur vereist werd. Het afscheid werd omgeven door negatieve berichten en verwachtingen, maar wellicht juist daardoor voelde onze groep de overgang als een bevrijding en vooral een mooi avontuur dat kansen bood. De afgelopen jaren hebben we enorme slagen gemaakt; we hebben bijna twintig nieuwe talenten aan het werk geholpen, door heel de stad en zelfs wereldwijd sporen nagelaten en we zijn wetenschappelijk en maatschappelijk zichtbaar en succesvol geworden. Nu is het makkelijk de transitie die we gedwongen werden in te zetten als noodzakelijk en zinvol te zien, maar toen we erin zaten was deze dat allerminst.

Een van de belangrijkste lessen die ik zowel professioneel als persoonlijk heb

brandstof’ (dixit Shell). Ondanks dat al decennia de noodzaak van meer fundamentele verduurzaming wordt bepleit, inclusief een radicale reductie van energieverbruik, bleek de noodzakelijke verandering niet vanzelf tot stand te komen.

Tegelijk ontwikkelden zich echter allerlei alternatieven, in ons jargon ‘niches’, gericht op een ander soort energieregime. Te denken valt aan duurzame energietechnologie maar ook aan nieuwe organisatievormen als coöperaties, initiatieven rond industriële verduurzaming van de gebouwde omgeving en reductie van de energievraag, experimenten met een ruileconomie op basis van energie of visies rond de symbiose tussen internet- en duurzame energienetwerken. Waar dit soort gedachten en technologieën in de jaren ’70 nog utopisch en marginaal leken, ontwikkelden ze zich gaandeweg en werden veelal in de jaren dat ik begon te groeien in mijn onderzoek, volwassen. In Nederland om verschillende redenen later dan andere landen, komen we dan ook langzamerhand terecht in de echte fase van transitie. De winst door optimalisatie van het heersende regime is steeds beperkter waarmee het steeds instabieler wordt, terwijl de maatschappelijke urgentie en druk blijven oplopen en de benodigde alternatieven opschalen.

Ik heb er mijn werk van gemaakt om met onderzoekers en mensen uit de praktijk de transitiedynamiek die er speelt te leren begrijpen. En dit gedeelde inzicht vervolgens te vertalen in experimentele acties die het proces stimuleren in een richting waarvan we nu denken dat die meer duurzaam is. Dit ‘transitiemanagement’ ging zeker in de fase tot mijn proefschrift vooral over hoe de opkomst van alternatieven verder te helpen. De gedachte was dat vanuit bestaande regimes per definitie weinig bereidheid is tot structurele verandering, vanwege gedane investeringen, opgebouwde routines en het opgeven van macht. Dat leidde tot de - achteraf wat naïeve - gedachte dat het bijeen brengen van koplopers en veranderingsgezinde nichespelers zou kunnen leiden tot het ontwikkelen van kritische massa (een tegenbeweging) die de onvermijdelijke transitie zou kunnen forceren. Het leidde in de praktijk weliswaar niet tot de beoogde transitie maar wel degelijk tot doorbraken en waardevolle nieuwe inzichten.

Een van de belangrijkste lessen die ik zowel professioneel als persoonlijk heb

geleerd is dat de weerstand tegen transities vaak voorkomt uit onzekerheid die de transitie met zich meebrengt en de noodzaak afscheid te nemen van zekerheden, de vertrouwde omgeving, routines, kennis en positie. Toen ik vorig jaar een nieuwe stap maakte en hoogleraar sociaal-economische transities werd, heb ik dan ook in mijn inaugurele rede gepleit voor een verschuiving in de focus in transitieonderzoek van sociale innovatie, niches en koplopers naar processen van afbraak en de noodzaak tot het ontwikkelen van een strategie om de heersende routine planmatig af te breken en uit te faseren (het ‘Ministerie van Afbraak’). Het ontbreken van een duidelijke richting en handelingsperspectief is vaak reden om terug te vallen in heersende routines en daarvan geen afscheid te nemen. Toch is dat afscheid nemen vanuit transitieperspectief onvermijdelijk en is de gedachte dat de pijn tijdig nemen voor het geheel beter is dan het afscheid uit te stellen tot het niet anders meer kan. Dit speelt langzamerhand in alle maatschappelijke domeinen in transitie. Wanneer nemen we afscheid van kolencentrales en de gaswinning in Groningen? Wanneer stoppen we met het toelaten van vervuillende auto’s in de stad? Wanneer stoppen we met het in stand houden van banken met publiek geld? Wanneer stoppen we met het fiscaal bevorderen van multinationals en de superrijken? Wanneer nemen we afscheid van het rendementsdenken in het onderwijs? Wanneer nemen we afscheid van een menu met iedere dag vlees?

Interessant genoeg lijken dit soort vragen, die voor velen wellicht utopisch, idealistisch of irreëel klinken, in de context van maatschappelijke transities toch plotseling actueel te kunnen worden. En door die maatschappelijke dynamiek kan het afscheid nemen dan onverwacht snel gaan. Denk bijvoorbeeld aan het roken in publieke ruimtes. In ons onderzoek verschuift ons perspectief mee met de maatschappelijke dynamiek en richten we ons ook in toenemende mate op processen van afbraak, destabilisatie en uitfasering. In genoemde recente oratie heb ik aangevoerd dat de grootste uitdaging in het richting geven en versnellen van transities niet zozeer meer is gelegen in een gebrek aan (sociale) innovatie, maar in een gebrek aan top-down sturing die op basis van snippers bewijs, een onderbouwde urgentie en een inspirerende visie de bakens kan verzetten. En in zekere zin het afscheid van het oude organiseert en ondersteunt, al dan niet met rouwverwerking. Want inderdaad, alles stroomt en verandert, maar soms grijpt die verandering diep in onze cultuur, routines en zekerheden. Juist in die tijden zou afscheid nemen veel meer de betekenis moeten krijgen van ruimte maken voor vooruitgang. Dan nemen we al het goede en de mooie herinneringen mee in de overgang naar het nieuwe. In die zin ben ik ook blij met al die keren dat ik afscheid heb genomen, gedwongen door de natuurlijke verandering, maar juist ook omdat elk afscheid altijd weer het begin bleek van een nieuw avontuur. En ook dat is van alle tijden.

door **DERK LOORBACH**

Directeur DRIFT en

Hoogleraar Sociaal-Economische Transities, Erasmus Universiteit Rotterdam

Partir c'est mourir un peu

De gedachte aan afscheid roept bij de meeste mensen een negatieve associatie op; wellicht omdat mensen daarbij worden geconfronteerd met de eindigheid van het bestaan, met veranderingen in het bestaan die wij maar moeilijk kunnen hanteren. Afscheid heeft al gauw te maken met het verlies door de dood of op zijn minst met het verlaten worden door een geliefde. Duizenden liedjes zijn er – met nogal wisselend succes – over geschreven en minstens evenveel gedichten. Deze negatieve connotatie is op zich begrijpelijk; de Franse dichter Edmont Haracourt wist ons ruim 100 jaar geleden al te vertellen dat afscheid nemen een beetje sterven is, sterven aan datgene waar men van houdt. Maar is afscheid nemen nou wel per definitie zo negatief?

door **DAVID SCHIPPER**

David Schipper met een gedoneerd hart in zijn handen

Sinds ik anderhalf jaar geleden in de wereld van orgaandonatie en –transplantatie terecht kwam aan de University of Arizona, is mij duidelijk dat het mis-schieten niet puur het afscheid is dat leidt tot deze houding. Transplantaties van harten en longen zijn onlosmakelijk verbonden met de dood van een donor. Een typisch geval van 'de een zijn dood is de ander zijn brood', dat erg cru en confronterend is, maar wel een noodgreep betreft, die voor de ont-vanger van het orgaan levensreddend is.

Enkele weken geleden werd ik weer geconfronteerd met een harttransplantatie. De patiënt was een man van rond de 60 jaar, die enkele dagen eerder door een groot hartinfarct was getroffen. Sindsdien had hij het ziekenhuis niet meer verlaten. Het was duidelijk dat deze man ofwel een kunsthart zou ont-vangen, ofwel een gedoneerd hart, wanneer de mogelijkheid daartoe zich voor zou doen. Toen een man die zich als orgaandonor beschikbaar had ge-steld en onder tragische omstandigheden was ko-men te overlijden, een voldoende match bleek op te leveren met onze patiënt, werd besloten tot trans-plantatie over te gaan. Voor ons laboratorium biedt deze situatie een mooie kans om met menselijk materiaal onderzoek te doen en dus besloten we het hart te injecteren met stamcellen.

De zoon van onze patiënt in kwestie kreeg een korte rondleiding op ons laboratorium toen ik met hem in gesprek raakte. Hij vroeg mij naar mijn pro-

jecten en dus vertelde ik hem dat ik enkele minuten eerder nog met het hart van zijn vader in mijn handen stond. Zijn vader die op dat moment nog steeds op de operatietafel lag en geen functionerend hart meer in zijn lichaam had. Het was een vrij bizarre situatie, zeker toen ik vervolgens op zijn verzoek het hart van zijn vader weer tevoorschijn haalde en het aan hem overhandigde. "Dus dit is het hart dat tot mijn vaders dood zou hebben geleid als er geen transplantatie mogelijk was geweest. Ik hoop het hierna nooit meer te zien", waren zijn woorden bij het zien van het hart van zijn vader. In een geval als dit betekent afscheid nemen een begin van iets nieuws. Tot op dat moment had ik nooit zo direct meegemaakt hoe een afscheid ook een heel dankbare situatie kan opleveren.

Er komen bij mijn werk veel situaties voor die tot op bepaalde hoogte een vergelijkbaar karakter ken-nen. Wanneer iemand komt te overlijden en de or-ganen voor transplantatie geschikt zijn, wordt de optie tot donatie aan de nabestaanden voorgelegd. Dit zijn altijd lastige gesprekken, omdat de patiënt in veel gevallen slechts enkele uren daarvoor is ko-men te overlijden. Toch is het interessant dat veel nabestaanden instemmen met orgaandonatie, ook als de overledene zich daarover zelf nooit in zijn leven heeft uitgelaten. Het is een manier om het afscheid draaglijker te maken. Om te weten dat de dood een ander leven redt.

Maken deze overwegingen het nemen van afscheid

tot een postief verhaal? Waarschijnlijk niet. De emo-tionele lading is vaak onnoemelijk groot en afscheid leidt tot een gemis. Een gemis dat onontkoombaar is en waar je geen invloed meer op kunt uitoefenen. De negatieve lading komt voort uit de onmogelijk-heid het aanstaande verlies te accepteren.

Immers, hoe zou je met een positieve blik kunnen kijken naar het afscheid van een geliefde waar je nog diep in je hart van houdt, ook als je weet dat de beëindiging van de relatie het beste is? Of van een vader of moeder die door ziekte onherroepelijk op sterven ligt en bij wie het leven alleen nog pijn op-levert? Dat is een onmenselijke opgave.

Ook al zal een afscheid leiden tot een gemis, soms kan het ook leiden tot een wedergeboorte, een nieuwe, frisse start, waardoor het leven nieuwe kan-sen geeft. Van veel zaken in het leven neem je af-scheid – mensen om je heen, materiële zaken, opvat-tingen – en vaak is het moment van afscheid voor jou onbekend.

Kun je de emotionele lading van dat afscheid dan toch positief beïnvloeden? Jazeker. Ieder afscheid is het begin van een herinnering. Een herinnering die je koestert en die richting geeft aan je verdere leven. De herinnering wordt dan een deel van jou, in de maalstroom van gedachten, gevoelens en ideeën. Je kunt er dan ook beter voor zorgen dat die herinnering warm en zoet zal zijn, want het afscheid komt meer dan je lief is vaak onverwachts.

Elk afscheid is een nieuw begin

Een paar maanden geleden werd ik gevraagd voor een interview in het Financieele Dagblad. Het interview moest gaan over een plek die bijzonder voor mij is. Ik dacht meteen aan New York. Ik was 27 jaar oud, had een paar jaar als advocaat in Amsterdam gewerkt en kreeg de kans om een jaar bij een groot Amerikaans kan-toor in New York te werken. Het was een onvergetelijke ervaring die veel indruk op mij had gemaakt.

door **HELEEN KERSTEN**
Advocaat-partner, Stibbe

De journalist vond het prima dat het interview over mijn ervaringen in New York zou gaan maar dan moest ik wel een plek in Nederland bedenken voor het achtergrond en het mooie uitzicht vanuit naar New York zat er niet in. Daar hoefde ik niet lang over na te denken. Hotel New York in Rotterdam, de plek waar vandaan vroeger mensen vol verwachting naar Amerika vertrokken. Rotterdam, de stad waar ik geboren ben en naar school ben gegaan. Aldus belandde ik op een regen-achtige dag op de kade van de Wilhelmi-napier en beschreef mijn kennismaking met de Amerikaanse cultuur.

Ik vertelde de journalist hoe ik onbevan-gen de kamer van de managing partner van het Amerikaanse kantoor binnen-stapte en gezellig babbelde over mijn achtergrond en het mooie uitzicht vanuit zijn kamer. Maar de man zat als verstee-d omdat nog nooit een nieuwe medewerker zomaar was binnengelopen. Ik vertelde dit verhaal omdat het illustratief is voor de hiërarchische cultuur in Amerika. Het interview met foto werd geplaatst.

Wat schetst mijn verbazing: Klaas Tase-laar, 35 jaar geleden mijn leraar geschie-den op het Erasmiaans, heeft het inter-view in de krant gelezen en vraagt of ik

een stukje wil schrijven voor Tolle belege. Of ik voor het nummer ter gelegenheid van het afscheid van hoofdredacteur Marielle Gispén zou willen schrijven over mijn afscheid van Nederland toen ik ver-trok naar New York en mijn afscheid toen ik weer vertrok naar Nederland. Natuurlijk wilde ik dat. Ik belde Klaas die ik sinds mijn schooltijd niet meer had gesproken. Hij vroeg mij te beschrijven wat ik voelde. Dat was weer een andere insteek dan die van de journalist. En dus vroeg ik mij voor dit stukje af wat ik voelde toen ik aan-kwam in New York. Ik voelde vooral op-winding. Ik had geen moeite met afscheid nemen want ik ging een groot avontuur tegemoet en had het gevoel dat ik mijn vleugels uit kon slaan.

Ik weet nog goed hoe ik net aangeko-men in New York bijna huppelend door de straten liep en een groot gevoel van vrijheid ervoer. Hier loop ik dan, dacht ik, alleen in New York, zonder familie en vrienden, en ik ben hier niet op bezoek maar ik woon hier. Ik stortte me in het New Yorkse leven, werkte keihard maar dompelde me ook onder in de glamour en genoot met volle teugen. Ik was bevriending geraakt met een hippe Amerikaanse ad-voocaat die mij als een trofee naar elke

nieuwe club en modeshow meenam: ze stelde mij steevast trots voor als haar goede vriendin uit Europa.

De beslissing om terug te gaan naar Ne-derland was niet makkelijk. Ik had nieuwe vrienden gemaakt, werkte bij een Ameri-kaans topkantoor en genoot van alles wat New York te bieden had. Maar ik koos toch voor de Nederlandse nuchterheid en no nonsense mentaliteit. Mijn opgedane er-varing nam ik mee. Terug in Nederland moest ik wel even wennen – wat was het stil in de Amsterdamse straten! – maar al gauw voelde ik me weer thuis.

Het afscheid van New York luide een nieuw begin in. Mijn kijk op het leven was veranderd. Is elk afscheid eigenlijk niet een nieuw begin? Mijn afscheid van het Erasmiaans luide een nieuw leven in, als student in Leiden. Maar de opgedane kennis en ervaring nam ik mee. Nog steeds ervaar ik hoe belangrijk die mid-delbare schooltijd is geweest en mij heeft gevormd.

Al woon en werk ik inmiddels meer dan 25 jaar in Amsterdam, ik blijf een Rotter-dammer en een Erasmiaan.

Ook de middelbare schooltijd begon met een afscheid. Mijn vriendinnen van de lagere school gingen allemaal naar andere scholen. Ik koos anders dan mijn oudere zus voor de school waar mijn vader leraar Nederlands was. Geen makkelijke keuze want wie wil bij zijn vader op school zitten? Ik durfde het aan maar besloot niet samen met mijn vader de school binnen te lopen. Die eerste schooldag zal ik nooit vergeten. Ik reed mee met mijn vader, maar ik stapte uit bij het benzinestation op de hoek van de straat. Alleen liep ik het laatste stukje. Ook toen voelde ik vooral opwinding. Een nieuw leven, een nieuw begin.

Niets doen is een keuze

Voor wie vaarwel zeggen op voorhand al een bijna onverdraaglijke opgave is, staat nog altijd de keuze open om zich simpelweg niet in die positie te laten manoeuvreren. Dat zijn in het algemeen niet de avonturiers onder ons: van die personen die er geen been in zien met de spreekwoordelijke rugzak van hot naar her te trekken, op zoek naar de onvermoede uitdaging. Integendeel, het zijn individuen met een weifelende aanleg, dromerige defaitisten vaak, zij die maar al te zeer doordrongen zijn van het futiele van de onderneming die ‘leven’ heet. Die blijven bij voorkeur thuis. Het kan daarbuiten alleen maar tegenvallen. *It’s not the despair. I can take the despair. It’s the hope I can’t stand*, verzucht John Cleese in de film Clockwork.

Achter hem die de titel *De laatste kans* geeft aan een roman gaat een connaisseur van falen en vergeefsheid schuil, een tot mislukken gedoemde beklimmer van onbereikbare Alpentoppen, dat zie je zó. Een meester van de weemoed die prefereert passagiersschepen aan de horizon te zien verdwijnen boven zelf aan dek te staan en de contouren van het vaderland beangstigend kleiner te zien worden. De avonturen van de reis verzint ie er wel bij, thuis op zijn werkkamer. Varen heeft tóch geen zin. (En dan moet je nog beginnen te lezen...)

Maar een ‘laatste kans’ bestaat toch niet, roepen de opgewonden *backpackers*. Je kunt toch altijd herproberen; tot je uiterste ademtocht reiken naar het onzichtbare? Och armetierige geesten, denken de realisten op hun beurt: het leven is niets en leidt tot niets; dat weet toch een kind. Ons bestaan is een zandkorrel in de Sahara van de tijd. Wie er betekenis in ziet is een jammerlijke verdooldde, misschien zelfs een met religieuze aanleg.

De laatste kans is het slotdeel van S. Vestdijk’s acht-delige serie Anton Wachter-romans, waarvan *Terug tot Ina Damman* de bekendste is, bij elkaar een immens staaltje zelfexploratie dat zijn gelijke niet kent in onze taal. Met chirurgische precisie legt hij, in alle tragikomische eerlijkheid, de mistroostig stemmende mislukkingen van des schrijvers alter ego Anton Wachter bloot... en die half miljoen woorden eindigen dan zo, waarbij voor het begrip zij vermeld dat Anton en zijn studiegenoot ‘Knutsen’ – die geen Knutsen heet en wiens stopwoordje het onherleidbare ‘scheetsgewijs’ is – even tevoren in Amsterdam met goed gevolg hun artsenexamen hebben afgelegd. En die veroordeeld zijn tot de vraag: wat nu? Tja, nu niets natuurlijk, weet Vestdijk/Wachter als geen ander, ofschoon Knutsen daar toch anders over denkt.

“Knutsen lachte, en wierp zijn vriend een listige blik toe. Maar opeens veranderde de uitdrukking van zijn gezicht. Hij werd iets roder, zijn mond hing open, zijn ogen trachtten zich open te sperren achter de bril, en die ogen waren gericht op een onbekende verte, of een verre onbekendheid, in het verkeer, achter het verkeer, in Amsterdam, of erbuiten, – een doel, een windstreek, een bevlogenheid... En Knutsen zei: ‘Daar heb je mijn tram,’ en hij wrong bijna Antons rechterhand af, onder het stamelen van ‘nou Anton, kerel, we hebben het toch fijn gehad met zijn beiden,’ en ‘aju hoor,’ en hij verdween scheetsgewijs, naar die tram, en zij zagen elkaar nooit meer terug.”

Fecit Vestdijk. Goed mensen, wie hier zijn ogen droog houdt... Hier is een kenner van het voorbije

aan het woord, de archivaris van de vergeefse poging, de maestro van de *missed opportunity*. Het is een afscheid op weg naar een volgend afscheid, in een volgend boek.

Maar ook de somberste realist, hij die het leven als een aaneenschakeling van missers en schampschoten erkent, heeft zijn zwakke momenten, waarin hij hunkert naar betekenis en misschien zelfs triomf. Tegen beter weten in, vanzelfsprekend. Dergelijke personen treft men vaak op voetbaltribunes aan, en in het bijzonder in Rotterdam-West, op de plastic klapstoeltjes van Sparta (sedert 1888).

“Some people believe football is a matter of life and death. I am very disappointed with that attitude. I can assure you it is much, much more important than that,” aldus de oefenmeester van voetbalclub Liverpool Bill Shankly (1913-1981) in zijn legendarische *impromptu*. De troosteloosheid die de toeschouwer tijdens tweewekelijkse gebeurtenissen rond de kunstgrasmat van het trotse Kasteel moet ondergaan, onderschrijft Shankly’s tegenstrijdige bespiegeling volkomen. Want een voetbalwedstrijd, als destillaat van het echte leven in de vorm van een ‘oneerlijke krachtmeting onder leiding van een bevooroordeelde arbiter volgens strikte, maar bij voorkeur te omzeilen regels’, overstijgt gedurende anderhalf uur elke aardse werkelijkheid. In thuiswedstrijden van Sparta in bijzondere mate, omdat daarin het zinloze geploeter van alle dag, als van Sisypheus in de Tartaros, zijn sublieme neerslag vindt.

Grijswit gestreepte helden

Ik was bijna vier jaar in 1959 toen mijn twee jaar oudere broer supporter werd van Sparta. Omdat de Rotterdamse club landskampioen werd. Er zijn nog schokkerige zwart-wit beelden van de kampioenswedstrijd, mocht u geïnteresseerd zijn: 18 mei 1959, DWS-Sparta, uitslag 0-4. Zie YouTube. Men ziet grijswit gestreepte helden in het Olympisch Stadion door duizenden wildemannen, allemaal opmerkelijk genoeg met hetzelfde kapsel, op schouders getorst worden. Een meute uitgelaten Rotterdamse kantoorbedienden en havenarbeiders in hun zondagse kloffie, hossend door Mokum. Kom dáár nog eens om.

Natuurlijk werd ik ook fan. Zo hoort dat nu eenmaal, jongere broers volgen hun oudere broers blindelings. Voetballen op de grasveldjes rondom ons huis deed ik in een rood-wit gestreept shirt, zwarte satijnen broek en wollen (!) rood-witte kousen. Net als toen zingt men heden ten dage te Spangen uit volle borst de Sparta-Marsch mee vóór de match. De gemoeidelijke sfeer, de stewards die geen vlieg kwaad doen, de gezinnen met kinderen, de wapperende Sparta-vlaggen, de slungelige tieners op de tribune, de cynische humor van de stadionspeaker, tot en met de smakelijke broodjes kroket aan toe... ach, wat een stadion, waar de tramlijn voor de poort zijn begin- en eindhalte heeft.

Clubshawl omgeknoopt

Op 16 mei 2015 herdacht ik in stilte het lustrum van het definitieve afscheid van het roemruchte Sparta uit de hoogste etage van de landelijke voetbalcompetitie. Ik was vijf jaar eerder vanuit Kratingen, met clubshawl omge-

knoopt, naar het westen gefietst. Ik had plaats genomen in een tribunevak naast de supporters van wijkgenoot Excelsior. Het was het beslissingsduel om handhaving in de eredivisie óf degradatie naar de eerste divisie, de Jupiler League. Op Woudestein was de uitslag 0-0 geweest. Eén doelpunt was voldoende – eentje maar.

Het was een zondagmiddag. Fris lenteweer. Aftrap klokke 16.30 uur. Voor Sparta traden aan onder meer Edouard Duplan, Nick Viergever, Erik Falkenburg, Kevin Strootman, Lerin Duarte... uiterst begaafde spelers, die na de tragedie van de middag wegvlogen naar topclubs in binnen- en buitenland.

In de negentigste minuut scoorde Rydell Poepon de 1-0 voor de rood-witten. Het lederen monster trof overtuigend doel. Het net trilde, het stadion ontplofte. Uitzinnige vreugde. Wildvreemde mannen vielen elkaar huilend van geluk in de armen. Niemand gaf een stuiver voor Excelsior. Ik ook niet, maar de manier waarop de Spartanen naar eigen helft slenterden, het hoofd reeds in de wolken, met de aftrap van Excelsior nog slechts een formaliteit, bezorgde me een onaangenaam gevoel.

Nog geen minuut later trof Guyon Fernandez doel voor Excelsior. Eindstand 1-1. Degradatie Sparta. Een grandioze vernedering van oudtestamentische proporties. De fietstocht terug naar Kratingen leek tweemaal zo lang als heen. Sederdtien ploeter Sparta dan ook in de Jupiler League, zonder uitzicht op verbetering. Afscheid van de voetbaltop. Een kampioenswedstrijd, in welke divisie dan ook, blijft onmetelijk ver weg.

En kwam dit nu allemaal uit de lucht vallen? Ach nee, we hadden het kunnen weten, we waren gewaarschuwd. Immers, lazten we niet in *Surrogaten voor Murk Tuinstra* – deel 2 van de Anton Wachter-romans – over de ondergang van Anton’s club Eendracht, die het tegen beter weten in opneemt tegen het gelouterde Excelsior, op een aflopend veldje vol grafstenen naast de kerk van Lahringen? *“Wat hielp het? Het stond 10-0, en de Grote Kerk wees negen minuten voor de rust. [...] Hij was als verdoofd, speelde ook niet meer, hij zag zijn eigen voetbal op onmogelijke afstanden, vergroot door het leed, in het bezit van onmogelijke voeten; zijn ogen stonden vol tranen.”*

Onbeantwoorde vraag blijft: had ik zondag 16 mei 2010 ergens anders willen wezen dan in vak 2 van het Kasteel?

door JOOST DE MAN

The Beauty & the Brains: 13

Julie van Randwijck,

EINDEXAMEN 2014

Met het gymnasiumdiploma op zak vertrok Julie van Randwijck op 1 september 2014 naar Zuid-Frankrijk om vier maanden een talencursus Frans te volgen. In Nice ging een nieuwe wereld voor haar open toen zij op straat werd aangesproken door een modellen scout. Inmiddels woont en werkt Julie in Parijs.

Nederland. De andere was voor het kunstmagazine Bizart dat toen als thema de Renaissance had.

Ik heb ook catwalk shows gehad, onder andere een trouwen galajurkenshow. Dat waren mijn eerste show en casting. Bij elke casting heb je een kort gesprekje, moet je even heen en weer lopen en geef je een zogenaamd composite card af, een kaartje met je foto en je maten. Ik was zo eerlijk om te zeggen dat het mijn allereerste casting was, en de eerste keer dat ik een catwalk show zou lopen. Gelukkig hebben ze me toch geboekt, het was een enorme ervaring. Heel spannend om voor het eerst op torenhoge hakken die catwalk op te lopen en in de camera's te kijken, terwijl je vol in de schelle spotlights staat.

Ook ben ik gevraagd om langs te komen door merken als Lanvin, Balenciaga en Chloé op basis van mijn foto's, maar de broeken die ik vervolgens moest aantrekken kwamen niet verder dan mijn bovenbenen...

Mag ik vragen naar je lengte en gewicht?
Ik ben 1.79 meter lang en ik weeg nu 63 kg, wat veel is vergeleken met de andere meisjes hier. Er is veel gedoe in Frankrijk rond de BMI. Onlangs is een wet aangenomen die het aanzetten tot extreem vermageren strafbaar stelt. Maar op Facebook lees je dat je met een lengte van 1.75 meter niet meer dan 55 kg mag wegen. Nou daar ben ik natuurlijk nog lang niet. Ik vond altijd dat ik dunne benen had, maar die meisjes met wie ik nu in huis woon... Als ik naast hen zit, dan lijken mijn benen gewoon dik. Ze eten ook zó weinig.

Bevalt het leven in Parijs je?
Ja, zeker! Het is wel totaal anders dan wanneer je voor een weekend naar Parijs gaat. Het leven hier is veel minder romantisch dan wanneer je er voor korte tijd bent. Twee dagen na de aanslag op Charlie Hebdo kwam ik in Parijs aan. Alles was volgeplakt met 'Je suis Charlie' posters, er waren onwijs veel militairen en je zag aan het gezicht en de houding van iedereen dat er iets verschrikkelijks was gebeurd. Je voelde het gewoon in de stad. Het is nu weggeëbd, maar je ziet nog steeds veel dingen die met de aanslag te maken hebben, zoals graffiti op een muur bij mij in de buurt met « L'amour est plus fort que la haine » oftewel: liefde is sterker dan haat. Dat vond ik heel mooi om te zien.

Zijn er meer modellen zoals jij met brains?
Ik wil niet zeggen dat de meisjes hier geen brains hebben, het is wel zo dat veel meisjes (en vast ook jongens) dit werk full time doen. Ze doen het vaak al vanaf hun 14e of 15e. Een vriendinnetje van mij hier heeft zelfs haar middelbare school niet afgemaakt voor dit werk. Het is voor hen ook heel lastig, zo niet onmogelijk, om een studie te volgen, aangezien ze steeds op reis zijn.

Wat zijn je plannen voor komend jaar?
Ik heb mijn plannen voor de zoveelste keer veranderd. Ik hoop volgend jaar rechten te kunnen gaan studeren in Amsterdam aan de UvA. Ik denk dat dat echt een goede keuze is voor mij. Ik zie mezelf later wel als rechter, met daarnaast een klein kledingboetiekje of zoiets, hoewel advocaat me ook heel leuk lijkt. Ik heb voor Amsterdam gekozen omdat het een internationale stad is, in tegenstelling tot Delft. Daardoor zou ik in Amsterdam ook nog als model kunnen werken, en ik hoop dat ik dan tijdens mijn studie af en toe naar Parijs kan voor de Fashion Week.

door LEONTIEN FRENKEL

“Vijf keer volgens mij, ik weet het niet precies. Het kunnen er ook vier zijn geweest. Meer dan drie, maar niet meer dan zes.” Zijn gezicht bestaat uit duizenden pixels. Donkere pixels met een grijsblauwe gloed. Door de flits van de camera heeft hij knalrode pupillen. Daaromheen een zwarte rand. Bij zijn neus een kiwipitje dat op het computerscherm zit geplakt. Skype staat aan. Namir vindt zijn kamer te donker, dus liever geen video. Ook praat hij liever niet over het aantal keer dat hij destijds kon douchen.

Over het zand naar het eilandje

Namir was veertien jaar toen zijn reis begon. Het was de eerste keer dat hij naar het buitenland ging. “Eén keer eerder was ik mijn geboortedorp uit geweest. Ik bleef slapen bij een oom in Kandahar. Ik kende hem niet zo goed, mijn vader ging soms bij hem op bezoek. Misschien was het een vriend en geen oom. Ik weet het niet, ik was jong.”

In Kandahar vond hij de huizen mooi. Het was er druk, gele taxi’s reden rondjes om het plein. Zijn geboortedorp had geen plein, laat staan gele taxi’s. Het was een langgerekt dorp waar het altijd stoffig was. Twee oranje pionnen lieten zien waar de weg was. Aan weerszijden ervan stond een houten hokje dat met iedere windvlaag klapperde. De man die erin zat had een sjaal voor zijn gezicht tegen het stof.

Door het dorp stroomde water. Namir rende over het zand en de keien naar het eilandje in de rivier. Het water was ondiep. Zelfs zijn kleine zusje mocht met hem mee toen zij jonger was. De vrienden lagen dagen achter elkaar in het zand en keken naar het azuurblauwe water. Als er een bal was, dan traptten zij die door het water naar elkaar over. Het was een dorp waar zesendertig Amerikaanse soldaten zeven inwoners moesten leren hoe zich tegen de Taliban te verzetten.

“Er zouden nog twintig anderen komen,” vertelt Namir via Skype. “Uit andere dorpen, maar ik ken alleen de zeven mannen die er al woonden.”

De mannen waren vrienden van zijn vader. Eigenlijk hadden de Amerikanen meer mannen moeten trainen. Nog meer dan twintig. Ook zijn vader zou worden getraind. Maar zijn vader is dood. Net zoals al die anderen vermoord. Op de dag dat de Amerikaanse troepen er nog niet waren en de Taliban er wel was. Op diezelfde dag werd Namirs moeder in een gat in de grond gestopt, met stenen bekogeld. Namir werd vastgehouden. Dit zou er ook met zijn zusje gebeuren. Ook zou hij net zoals zijn ouders gedood worden als hij niet deed wat zij zeiden. In het holst van de nacht vluchtten Namir, zijn zusje en zo’n vijftig andere dorpelingen. Langs de oranje pionnen, het houten hokje, de man met de sjaal voor zijn gezicht vluchtte met hen mee. Door het stof, de bergen in.

“Ik droeg een T-shirt en een broek.” Het enige dat Namir en zijn zus bij zich hadden was het familiegeld. Door hun ouders gespaard, door familie uit het buitenland gegeven. Geld om te zorgen dat de twee kinderen konden vluchten. Het geld bewaarde hij in een plastic tasje tussen zijn buik en zijn onderbroek. Met wit gaas had hij het pakketje om zijn buik gewikkeld. Het gaas plakte hij vast. Overdag reed de groep dorpelingen in verschillende auto’s over wegen die geen wegen waren, ’s nachts was het te gevaarlijk om te rijden. Om zo min mogelijk op te vallen gingen zij lopen. De tocht duurde een

maand, werd begeleid door twee smokkelaars. In totaal kostte de vlucht achtduizend euro per persoon. Haartjes plakten aan het tape tegen Namir’s buik. Vanuit Iran ging de tocht verder naar Turkije.

“Vier keer hebben wij geprobeerd de grens over te steken, er was steeds politie. De vijfde keer lukte het. Daarna Griekenland,” somt hij de maanden op waarin hij tussen struiken sliep met het geld tegen zich aangeplakt. “Maar ook Griekenland was moeilijk. De golven waren hoog, de boot was klein. Hij ging onder water, het water kwam in de boot. Het lukte niet, er kwam teveel water in de boot. Ik kan helemaal niet zwemmen. Ik deed alsof ik heel hard probeerde te rennen zoals ik over het zand naar het eilandje rende.”

De politie viste de dorpelingen uit zee. In de Turkse gevangenis kregen zij broodjes en water. Na twee weken mochten ze weg.

“De smokkelaars zeiden dat we moesten wachten. Dus we wachtten. Twee maanden, in Turkije. We kregen eten van mensen die ons zagen wachten. Toen we niet meer hoefden te wachten, gingen wij verder.” In een vrachtauto zat Namir op een doos. “We moesten heel stil zijn. De vrachtauto ging op een boot.”

Na tweeëntwintig uur op die doos kwam Namir alsnog in Griekenland aan. Weer moesten de dorpelingen een gevangenis in.

“Ik weet er niet veel meer van. De reis duurde in totaal zes maanden. Na Griekenland gingen wij naar Italië. Weer met een vrachtauto. Hij stopte tussen de bomen, wij stapten uit. We kregen een adres, moesten een andere auto in. Ik wist helemaal niet meer waar ik was. Voor mijn gevoel was het altijd donker. De auto bracht ons naar Frankrijk, België, als laatste naar Nederland. Om twee uur ’s nachts hield de politie ons aan. We moesten onze paspoorten laten zien. Weer een gevangenis. Deze was het ergst. Alleen een kamer met aan één kant een bed van steen. Aan de andere kant een stenen wc. De deur had een heel klein raam.”

Eigenlijk wilde Namir naar Zweden, daar woonde familie, maar hij moest in Nederland blijven. In juli wordt Namir achttien en moet hij terug naar Afghanistan. Naar zijn geboortedorp met de twee oranje pionnen. De man met de sjaal heeft Namir nooit meer gezien, zijn zus spreekt hij via Skype. Zij kwam niet verder dan Iran. Iets werd niets, zelfs het stof is veranderd. Het houten hokje is door de wind uit elkaar gerukt.

Namir heet eigenlijk anders.

door **DORE VAN DUIVENBODE**
(schrijver, journalist, programmamaker)

Foto: Evert Jan Daniels

Socrates opnieuw in de beklaagdenbank

Vrijheid van meningsuiting

Het is mij gevraagd het thema ‘Vrijheid van meningsuiting’ te introduceren, met speciale aandacht voor de belichting vanuit de Oudheid. Ik zegde toe en kwam er daarna achter: in de Oudheid was er helemaal geen sprake van een begrip als ‘vrijheid van meningsuiting’. Maar laat mij u geruststellen: de Griekse democratie is zozeer een maatschappij, steunend op het overtuigende woord, dat er toch vandaaruit veel over het thema te zeggen valt. Vooral de figuur van Socrates levert een bruikbare ‘tool for thinking’ in dit verband.

door **WIM TROMP MEESTERS**

Als vertrekpunt zou ik uw aandacht willen vragen voor een citaat van onze stadgenoot en latere naamgever van dit gymnasium: Erasmus. Het citaat is ontleend aan zijn ‘Querela Pacis’, de ‘Klacht van de Vrede’. Het citaat kan dienen als motto voor deze bijdrage, een oproep tot het goed luisteren naar elkaar en tot de bereidheid om het eigen standpunt ook met een zekere distantie te bekijken.

Erasmus klaagt in dit boekje dat strijd vaak ontstaat uit een star volgehouden geloof in het eigen inzicht, zonder oog te hebben voor dat van de ander. Het betreft dus een impliciet pleidooi voor het nemen van afstand, ook van het eigen gelijk. Of vrij vertaald: strijd met inzet van al je denk- en overtuigingskracht, zonder gêne of valse schaamte, maar altijd uiteindelijk ook met een goed oog voor de argumenten van de andere partij.

Iam illud etiam atque etiam perpendant, suam cuique blandiri causam, et suam cuique spem arridere, cum illa saepenumero pessima sit, quae commoto videatur aequissima, et haec non raro fallit.

Dit moet men altijd en altijd weer bedenken: dat ieder zijn eigen zaak voor goed houdt en dat ieder zijn eigen verwachtingen koestert; terwijl juist dat wat iemand in zijn opgewondenheid het rechtvaardigste toeschijnt zeer dikwijls de slechtste zaak blijkt te zijn; en niet zelden wordt men in zijn hoop teleurgesteld. (vert. Truus van Leeuwen, 1986).

Maar nu terug naar het eigenlijke onderwerp. Als ik spreek over ellende en chaos omtrent het thema ‘vrijheid van meningsuiting’ weet U waarop ik op doel: begin 2015 is er een brute aanslag gepleegd op de redactie van het Franse satirische tijdschrift Charlie Hebdo, waarbij 12 mensen de dood vonden. Een aantal weken daarna heeft er een aanslag plaatsgevonden in Kopenhagen op een cartoontekenaar en een synagoge, waarbij twee doden zijn gevallen.

De reacties op deze twee gebeurtenissen waren aanvankelijk overweldigend en hartverwarmend

(‘Je suis Charlie’), het westen stond pal voor zijn grondwaarden, zo leek het op het eerste gezicht. Na verloop van tijd kon men echter ook wat onzekerheid in de reacties bespeuren. Barstjes in de eensgezindheid.

Die barstjes hebben twee achtergronden:

- *Ten eerste: is een principiële reactie wel de beste reactie? Die principiële reactie kun je het beste samenvatten met de kreet: ‘Touche pas à ma liberté d’expression!’* Aboutaleb formuleerde het krachtig: “Als je het niet ziet zitten dat humoristen een krantje maken, ja... mag ik het zo zeggen: rot toch op!” Een zo op het oog duidelijk standpunt ter verdediging van de westerse grondgedachte: vrijheid geldt voor iedereen in gelijke mate! Maar, hoe duidelijk ook: Met deze reactie heb je geen oog voor de minstens zo explosieve achtergronden van de daders: frustratie in de banlieue vanwege een voortdurend gevoel tweede-rangsburger te zijn en daarbij ook nog eens gekleineerd te worden in je geloof, datgene wat je het dierbaarst is. Touche pas à Mohamed!
- *De tweede barst is voor velen misschien de ergste, de barst van de voorzichtigheid, of moeten we zeggen: van de ‘angst’? Al minstens tweemaal is er in Nederland sprake geweest van een eerder behoevde zame dan principiële reactie: spotprenten van Charlie Hebdo werden in Heemskerk en Zwolle van de schoolramen gehaald bij geplande discussies over de aanslagen. Directeur Bas Mesters van de Hogeschool voor Journalistiek Windesheim in Zwolle verdedigde zijn actie met de woorden ‘niet uit angst, maar uit respect’. Misschien was hij oprecht, maar zolang het vermoeden van voorzichtigheid of angst blijft hangen, betekent dat dat de terroristen hun doel hebben bereikt: we beperken onszelf in onze grondwaarden.*

Om klaarheid te krijgen in deze zaak is het noodzakelijk om eens te kijken naar de achtergronden van het concept ‘vrijheid van meningsuiting’.

Voor ons, westerse mensen, is vrijheid van meningsuiting iets universeels, iets wat er in principe altijd geweest is en wat voor iedereen geldt. Dat we dit zo voelen komt doordat wij ‘kinderen van de Verlichting’ zijn. We zijn gevormd door de idealen, die in de 18e eeuw door denkers als Montesquieu en Voltaire zijn geformuleerd en hun uiteindelijke vorm hebben gevonden in de ‘Universele verklaring van de rechten van de mens’.

Maar daar zit meteen het kernpunt: de term betekent dat wij bij het begrip ‘vrijheid’ uitgaan van een grondwaarde van de mens. ‘Universeel’ klinkt als het universum, dat is ontstaan bij de oerknal, dus de rechten van de mens, en dan met name de vrijheid, waaronder natuurlijk de vrijheid van meningsuiting,

kwamen vrij tegelijkertijd met de oerknal.

Dat is misschien niet helemaal het geval.

Als we van hieruit als het ware met een telescopische kijker de geschiedenis doorgaan, zien we dat er pas in 1948 de universele verklaring voor de rechten van de mens is opgesteld. Dat die voortkomen uit de Four Freedoms uit 1941, waarmee Roosevelt de Amerikanen voor zich wilde winnen om mee te doen met WO II.

Die Four Freedoms zijn gebaseerd op de Constitution uit 1776 (We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness). In the first Amendment uit 1791 wordt dan ingegaan op de freedom of speech. Dit first Amendment heeft dan weer van alles te maken met de Franse Déclaration des droits de l’homme et du citoyen uit 1789, waarin gesproken wordt over droits naturels. Daaronder bevindt zich het recht op vrijheid, waarbij inbegrepen het recht op vrije meningsuiting.

Deze déclaration is een uitvloeisel van eendeloeze dispuuten onder de filosofen van de Verlichting.

En dan stopt het. ‘Vrijheid’: Libertas bij de Romeinen of het Griekse Eleutheria bestaan natuurlijk wel, maar meer als ‘vrijheid van dwang’. Er is niemand boven je gesteld die je (zelfs alleen maar in theorie) op willekeurige gronden kan dwingen iets te doen, zonder dat je daar zelf voor gekozen hebt. Deze vorm van vrijheid wordt ook wel Republicanisme genoemd.

De moderne opvatting van vrijheid is eerder de afwezigheid en het tegengaan van beperkende maatregelen, het non-interventie-principe. Deze tweedeling heeft alles te maken met de breuk tussen de pre-moderne, hiërarchisch geordende maatschappij, waarbij onderlinge relaties van het grootste belang zijn en de moderne, meer egalitair ingestelde maatschappij, waar veeleer het individuele eigenbelang voorop staat.

Het zal u dan ook niet verbazen dat de opvatting ‘vrijheid van meningsuiting’ in de moderne zin niet bestaat in de Oudheid. In een hiërarchisch georganiseerde samenleving is het al mooi als je niet door een ander rondgecommandeerd wordt, zonder dat de hoger geplaatste verantwoording hoeft af te leggen voor zijn manier van doen.

Onze vrijheid van meningsuiting gaat uit van de afwezigheid van beperkende maatregelen. Zoals Montesquieu het zei: Vrijheid is het recht om alles te doen wat de wet toestaat. Of, om met Marlon Brando in ‘On the Waterfront’ te spreken: “We wanna be free, to do whatever we wanna do!”

Dus u ziet: vrijheid van meningsuiting en de Oudheid, dat is geen match made in heaven.

Toch: ik heb de lezer aan het begin van deze bijdrage aangespoord om alles te zeggen wat hij denkt, zonder gêne of valse schaamte. En juist dat begrip bestond wel in de Atheense democratie: *παρρησία*, heette

dat, van het woord *παρ*, alle, elk, geheel en *ρη-*, een stam van het werkwoord voor ‘spreken’, dat terug te vinden is in het woord rhetor, redenaar, of rhetorica, de kunst van de redenaar.

Onder *παρρησία* werd in dit verband verstaan ‘to speak one’s mind’, zonder opsmuk precies dat zeggen wat voor jou de waarheid is, ongeacht wat de ander daarvan vindt. Het gebruik van *παρρησία* impliceerde dus een soort burgermoed: je ging in tegen de mening van de meerderheid of van een hogergeplaatste omdat dat volgens jou het beste was voor de staat.

Het is niet hetzelfde als wat Charlie Hebdo deed, maar het lijkt er wel op.

Het is ook niet helemaal hetzelfde als wat Socrates deed in Athene, maar het leek er ook wel op.

En zo komen we bij de voor ons relevante casus, die van de zeer lelijke, maar niet minder mediagenieke Socrates.

Het feit dat we niets van hemzelf over hebben, zijn voorliefde voor discussiëren in het openbaar, waarbij vooral de volwassen gezaghebbende Atheners het onderspit dolfen, het feit dat hij trots was op zijn rol als horzel. In zijn woorden uit de Apologie:

Nu moet u niet denken, mannen van Athene, dat ik hier een verdedigingsrede voor mijzelf houd. Nee, eerder voor u, opdat u niet, door mij schuldig te verklaren, zondigt tegen het geschenk dat de godheid u heeft gegeven. Want als u mij ombrengt, zal het u niet gemakkelijk vallen weer een ander te vinden die de stad, hoe gek het ook klinkt, op haar huid zit als een horzel een paard. De stad is evenals het paard wel groot en edel, maar moet door haar afmetingen in haar traagheid geprikkeld worden. Misschien heeft de godheid mij wel om die reden aan de stad verbonden, opdat ik de hele dag doorga met ieder van u wakker te schudden, te overtuigen, u de mantel uit te vegen, en steeds overal op mijn post te zijn. Een ander die bereid is dat te doen, zal niet gauw weer opduiken, mannen; als u mij geloven wilt, zult u me sparen.

Hij werd veroordeeld. U kent misschien ook de beschrijving van zijn executie, zoals beschreven door Plato in zijn dialoog de Phaedo.

Is hij terecht veroordeeld of niet? Dat is de kwestie! Daarover zijn de meningen verdeeld.

Niet terecht veroordeeld. De kampioen van deze stelling is Karl Popper, de Oostenrijkse filosoof die in 1937 voor het Nazi-geweld zijn moederland was ontvlucht en daarna vanuit Engeland het boek ‘The open society and its enemies’ schreef. Een boek waarin vooral Plato als ultieme anti-democraat het moest ontgelden. Diens leermeester Socrates diende juist als proto-democraat, die zelfs bereid was voor zijn democratische principes te sterven.

Zijn voornaamste argument voor de onschuld van Socrates? Toen Kritoon hem opzocht in de gevangenis en hem vertelde dat ontsnappen een koud kunstje

was: de juiste mensen konden worden omgekocht, antwoordde Socrates dat hij op dat voorstel niet in zou gaan. Hij was tenslotte dankbaar dat hij een Athener was, hij had 70 jaar geprofiteerd van het liberale klimaat in zijn stad en dus moest hij ook gehoorzamen aan 'de stem van de wetten'. Je mag wel proberen de wetten te veranderen, maar niet de wetten overtreden.

Popper beargumenteert dat Socrates het hier heeft over democratische wetten en dat Socrates dus een democraat in hart en nieren is. Dat hij veroordeeld is door democratische politici is toeval: wetten zijn voor Socrates en Popper machtiger en veelzeggender dan mensen.

'Wel terecht veroordeeld' is te sterk uitgedrukt: niemand brandt zich aan een dergelijke uitspraak, maar iemand die wel heel duidelijk een lans brak voor de Atheense democratie is de journalist Izzy Stone. Deze journalist had in de jaren vijftig de misstanden van het Committee for un-American activities aangevallen en had een goed oog voor de gevaren die een democratie van binnenuit kunnen uithollen.

In dat kader dook hij steeds verder in de geschiedenis van de democratie en kwam natuurlijk uit bij de moeder aller democratieën: die van Athene. Zijn bewondering voor de Atheners en hun moed bij het verdedigen van hun revolutionaire staatsvorm was enorm. Groot was dan ook zijn behoefte om de schandvlek van die democratie, het proces en de executie van Socrates te onderzoeken: hoe hebben die kunnen gebeuren?

In zijn onderzoek benadrukte hij de volgende punten.

In de eerste plaats was een aantal van de jongere leerlingen van Socrates aan de macht gekomen tijdens de zogenaamde tyrannie van 'de Dertig', een zeer repressief en ondemocratisch regime dat na de verloren oorlog tegen Sparta een jaar aan de macht was geweest. Socrates was dan misschien niet een antidemocraat, maar was wel met een aantal antidemocraten verbonden: guilt by association.

Daarnaast: Bij het proces tegen Socrates hadden de aanklagers de doodstraf geëist. Maar dat wilde

niet zeggen dat ze hem ook echt dood wilden. Het was gebruikelijk dat de beklagde een tegeneis formuleerde (bijvoorbeeld een geldboete) en dat de jury dan besloot tot een compromis: bijvoorbeeld verbanning. Maar wat deed Socrates: omdat hij steeds een horzel voor de stad was geweest en dus van groot voordeel voor die stad, formuleerde hij als tegeneis: een jaarlang gratis eten in het bouleterion, het 'stadshuis' van Athene. Dat was iets wat alleen maar zeer verdienstelijke burgers ten deel viel.

De schaamteloosheid van deze tegeneis viel heel verkeerd bij de jury en men besloot bij tweede stemming tot de doodstraf. I.F.Stone noemt dit 'suicide by democracy'. Het was niet de schuld van de democratie dat hij de doodstraf kreeg, hij had het er zelf min of meer naar gemaakt.

U ziet: zelfs als het gaat om een gebeurtenis, die ogenschijnlijk zeer goed gedocumenteerd is, waar geleerden zich al vele jaren druk om maken, is er geen duidelijk oordeel te vellen.

En dat is natuurlijk de link met nu: is er over de gebeurtenissen van deze tijd wel iets duidelijk te zeggen, een duidelijk oordeel te vellen? Wat zouden we moeten doen?

Vasthouden aan onze principes, meer zitten op de lijn van de Verlichting en daarbij minder oog hebben voor de onderlinge relaties?

Of ons realiseren dat er meer is dan alleen geschreven wetten en principes. Openstaan voor de noodzaak om iedereen 'binnenboord te houden'. Misschien ook inzien dat anderen 'vrijheid' niet zien als grondrecht. En die gedachte niet overnemen, maar wel erkennen dat die bestaat. De behoefte aan houvast -hiërarchie voor mijn part- is geen onmenselijke be-

hoefte, al is die niet leidend in de Westerse maatschappij. In feite doet Aboutaleb precies dat: Hij zegt: "Als je het niet ziet zitten dat humoristen een krantje maken, ja... mag ik het zo zeggen: rot toch op!" Hij heeft het niet over de fundamentele vrijheid van meningsuiting, maar zegt dat radicale moslims zo'n krantje niet zo serieus moeten nemen. Ze moeten daar boven staan. Hij 'houdt de boel bij elkaar', als een echte burgervader. Hiërarchisch, met gevoel voor de relatie. Het lijkt principieel, maar is het in feite niet. Het heeft wel oog voor wat er leeft en haalbaar is in de Rotterdamse samenleving.

In deze bijdrage behandel ik veel termen en vraagstukken die betrekking hebben op de discussie rond de vrijheid van meningsuiting. Dit om u in staat te stellen een volkomen oprechte, maar ook geïnformeerde mening te vormen. Helemaal in de geest van Socrates: schuw de ongebruikelijke mening niet, denk vrijuit, maar ook in de geest van Erasmus: heb respect voor de mening van de ander.

advertentie

Sono Tours

AKTIEF GENIETEN IN DE
Brabantse Bierbosch

Bierboschmuseum
Handvaart fuiterboot
Milieuvriendelijke sloeberochten
Wandelingen o.v.v. een gids
Ruige-bure karsttoeren
Tandemtochten
Fietstochten
Sloeben

Toerwielgiedclima
Kenduwendochten
Segwaytochten
Sloepochten
Toerwielgiedclima
Golfvriend

WWW.SONOTOURS.NL

De Idus 2015

Dit jaar werd de Idus op vrijdag 13 maart gehouden. "Vrijheid van meningsuiting" was het thema, een niet onlogische keuze zo vlak na Charlie Hebdo.

Onze nieuwste aanwinst in het cohort classici, de van het Schiedamse gymnasium overgenomen Wim Tromp Meester, hield een inleiding, waarin de stand van zaken door de eeuwen heen de revue passeerde. Wim liet ons uiteindelijk de ruimte een oprechte, maar ook goed geïnformeerde mening te vormen, geheel in de geest van Socrates en Erasmus: "Schuw de ongebruikelijke mening niet, denk vrijuit en heb respect voor de mening van een ander."

Daarna ontspon zich een levendig debat met als start daarvan een mooi statement van Nourdin el Ouali, de Rotterdamse fractievoorzitter in de gemeenteraad van Nida. Ook Sheila Kamerman, zo'n beetje onze vaste huisjournalist van de NRC, deelde met de zaal hoe moeilijk het soms is om een afweging te maken als het gaat om het wel of niet publiceren van eigenzinnige meningen. Onze leerlingen Maartje Groeliker en Matthijs Verzijden, beiden ook panelleden, droegen hun steentje bij en daarna was het aan oud-wethouder Marianne van den Anker om de discussie/het debat met de zaal in goede banen te leiden en op te poken.

Het laatste onderdeel van de avond was bepaald niet het minste: onze dichteres vaderlands Anne Vegter droeg haar gedicht over Charlie voor. Zelden in de aula zo'n emotioneel moment meegemaakt.....

Kortom, het was een geslaagde avond en ook de borrel en de hapjes droegen daar uiteraard toe bij, want als vanouds ervaart het grootste deel van het publiek zo'n samenzijn als een mini-reünie. Dank vooral aan Semper Floreat, voor de als vanouds strak geregelde avond.

door JANKEES OUWERKERK

Fotografie: Willy Feijer

AANSLAG OP DE LIEFDE/ TOUT EST PARDONNÉ

Is dit hoe dood kan gaan, je richt je gewe, je scant mijn geheugen: de laatste vakantie, de eerste vliegreis, de beslagen medaille van de laatste vierdaagse:

sterven voor beginners. Je blik houdt schrik en misbaar samen, je ogen richten een ravage aan in mijn versie van een mannenhart. Liefde is de som van gemis.

Je graaft een kuil in je naam, het dagelijks bloed kan er zomaar in verdwijnen, je zegt dat je geen vrouwen doodt. Iedereen wijst naar je foto,

je hebt het 'm geflikt. Je wilde ons waarschuwen: dit is geen gedicht. Je zegt haast vriendelijk dat je geen vrouwen doodt, maar het loopt wel eens anders,

het blijft mensenwerk. Welke engelen kent je geloof, in welke woorden kan een verloren god zich nestelen? Vergeven is gezegd, onmenselijk godenwerk.

© Anne Vegter, 4 februari 2015

Iedere theeleut heeft zijn vertrouwde ritueel. Zijn favoriete melange. Zijn ultieme glas of porseleinen kopje. En iedere theeleut kent het geheim van een perfect kopje thee: vers kokend water. Met de Quooker hebt u dat altijd bij de hand. Vers, gezuiverd, doorgedroogd water. In twee seconden. De koektrommel pakken kost nog meer tijd. Voor honderdduizenden gebruikers is de Quooker inmiddels een onmisbare hulp in de keuken. Omdat de kokend-water-kraan veilig, zuinig en multi-inzetbaar is. Omdat je met één draai aan de knop dat snelle kopje thee zet, bijvoorbeeld. Naast de 'gewone' Quooker is er de Quooker COMBI. Een reservoir in het keukenkastje dat niet alleen kokend water (100°C) levert via de Quooker-kraan, maar ook warm water (50-65°C) via de keukenmengkraan. Waarmee het meteen de zuinigste warmwatervoorziening voor uw keuken is. Thee en koffie zetten, pasta en groenten koken, babyflesjes steriliseren, pannen ontvetten... Meer weten over de vele toepassingen van de Quooker? Bel 0180-420488 of kijk op www.quooker.nl.

Indien u als trouw Tolle-lezer een Quooker COMBI Basic chroom (tww € 1145,-) bestelt wordt deze gratis geplaatst (normaal € 195,-). Mail naar w.peteri@quooker.nl, vermeld even dat u een Tolle-lezer bent, en wij bellen u om een afspraak te maken voor gratis installatie door onze monteur.

cafetière-koffie pasta koken pannen ontvetten filterkoffie steriliseren thee zetten

Quooker®
DE KOKEND-WATER-KRAAN

Stralende organisaties zijn die organisaties waar je omtoegedraait. Om waar je je als klant, reiziger, patiënt of gast meteen welkom voelt. Het zijn organisaties waar je optimale werkkomfort, energie en plezier vindt. Stralende organisaties zijn gastvrije organisaties. In onze visie zijn managers en bestuurders ook gastheren. We zien het als onze taak inhoud te geven aan hun gastheerschap. Wij allen organisaties ietweten en fierlijk elken. Doorheen voelen dat en zich extra welkom. Medewerkers voelen zich ook thuis en presteren daardoor beter. Want in een bedrijf dat blinkt, zullen de medewerkers erin uitblinken. Maar onze doelstelling is niet meer van zaken dat we zeggen. Stralende organisaties worden ze ons niet alleen om onze betrouwbaarheid en het nakomen van afspraken, maar kiezen ze ons ook vanwege onze visie, het inhouden van gastheerschap en de hechte samenwerking waarbij de verdeling naar de wensen van de individuele klant centraal staat. We zijn ons bereid als een bedrijf te geven niet alleen zijn doel, maar ook zijn organisatie zelf stralen.

Gom. Laat uw organisatie stralen

Onderdeel van Facicom

Het Erasmiaanse kantoor!

Scheer Sanders
advocaten

www.scheer.nl

Esfahan

Arts and Jewels

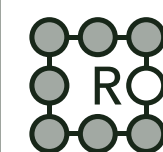
Al 50 jaar Rotterdam's toonaangevende juwelier van edelstenen en juwelen

Kruiskade 84, 3012 EH Rotterdam - Telefoon: 010-4133665
Dinsdag t/m vrijdag: 10.00 - 17.30 uur - Zaterdag: 10.00 - 17.00 uur

"Ligt het aan het Erasmiaans of is het toeval dat we al zoveel jaar met veel plezier succesvol samenwerken?"

Klaas Taselaar | Anneloes van der Woude

ROSTRA CONGRESCOMMUNICATIE

www.rostra.nl

Tweemaal afscheid

Deze uitgave van Tolle belege staat in het teken van afscheid nemen. Aanleiding is het vertrek van onze huidige onvolprezen hoofdredacteur Marielle Gispén-Pronk. Het thema 'Afscheid' leek haar daarom wel een toepasselijk motto voor dit nummer. Tweemaal heb ik afscheid genomen van het Erasmiaans. Eenmaal na mijn eind-examen en eenmaal na mijn vertrek als conrector. Daar zit minstens kopij in voor een hele Tolle belege!

door **LEEN BONGERS**

Leen Bongers in 1959

Paastocht Koinotrex 1951 met tweede van links Bongers. Man met alpinopet: Rein van der Velde

Leen Bongers en zijn vrouw Gerti

2 februari 1995 EEN TROUWE LIEFDE

‘Conrector
Leen Bongers
neemt afscheid
van het
Erasmiaans
Gymnasium’.

Samen met mijn vrouw word ik gewekt door een fietsbellenconcert van meer dan honderd fietsende leerlingen, die een cortège vormen voor een rit dwars door

het centrum van de stad naar de Wytemaweg. Wij mogen plaats nemen in een riksja en worden door een potige jongen met politie-escorte naar school getransporteerd.

Dit is het begin van vele feestelijke uren. Afscheid nemen zonder verdriet!

Ik noem een paar hoogtepunten: het ontbijt met alle leerlingen in de lange gangen van de school. Sprakeloos en met grote bewondering kijk ik naar de door mij omhulde vitrine die gevuld is met de prachtigste antieke natuurkundige instrumenten.

Het doorkruisen van de stad in een museumtram samen met een ‘uitgelezen’ groepje Erasmianen. Daarna in de Remonstrantse Kerk redevoeringen zonder einde.

In mijn afscheidsrede ‘Een trouwe liefde’ schets ik onder andere hoe ik de voor mij niet zo vanzelfsprekende weg vond naar het Erasmiaans. En juist over die allereerste tijd uit de overgang van de lagere school naar het Voortgezet Onderwijs wil ik nu wat meer uitweiden. Een overgang die net zo goed ook een afscheid was. Ik heb het dan over de tijd van direct na de Bevrijding. De keuze van de school was een belangrijk punt: mijn vader had mij al aangemeld op de Bergsingel-HBS, bij ons net om de hoek. Het hoofd van mijn lagere school, mevrouw Stoutjesdijk, kwam in 1945 in de Hongervinter persoonlijk bij mijn ouders thuis om hen te overtuigen, dat hun zoon op een gymnasium toch beter op zijn plaats zou zijn. En zo geschiedde maar wel met horten en stoten. Naar school gaan was ik al bijna ontwend. Door gebrek aan brandstof werd mijn lagere school al rond oktober 1944 gesloten. Soms waren er één dag in de week wel lessen, soms niet. Precies weet ik het niet meer. Als hongervinterkind uit de grote stad ben ik zelfs van maart tot mei in een boerendorp in Noord-Holland geweest. De roes van de Bevrijding heb ik in Alkmaar beleefd.

Het leven van een eerste klassertje in de jaren na de Bevrijding. Niet alles liep toen van een leien dakje. In 1945 werd het gymnasium aan de Wytemaweg nog in gebruik genomen door onze Canadese bevrijders. Mijn weg naar school voerde mij dus naar de Vredehofweg in Kralingen. Fietsen was een luxe. De trams puilden uit. Het traject Hofplein/Kortekade was berucht. De leerlingen hadden dagelijks te maken met treeplankpassagiers: de trams reden namelijk met open deuren. Een geldige smoes uit die tijd: “Ik heb drie trams van lijn 16 voorbij moeten laten gaan”. De trieste rit tussen de ruïnes en bouwvallen van het centrum was gangbare praktijk.

Eindelijk na een wachttijd van ongeveer een jaar zou het gymnasium aan de Wytemaweg in gebruik genomen worden. Helaas bleek het gebouw nog niet gebruiksklaar te zijn toen de hele menigte daar vol goede moed arriveerde. Boeken en roosters werden in de fietsenstalling uitgedeeld en vervolgens werden wij leerlingen voor veertien dagen naar huis gestuurd. Zelf was ik trouwens zeer verantwoordigd over het feit dat alleen leerlingen, die voldoende ver weg woonden, recht hadden op een fietsenstallingplaats. Ik was een grensgeval. Ik woonde namelijk op korte loopafstand van een tramhalte van lijn 5 en moest mijn geliefde fiets thuis laten. Voor mij, die kwam uit een milieu waar een gymnasiale opleiding een uitzondering was, ontstonden hindernissen die ik daarvoor niet had gekend. Het bij elkaar vinden van leerboeken en andere leermiddelen was een sport op zich. “Waarom heb je je Latijn niet af?” Ik kon bijvoorbeeld mijn ‘De viris illustribus’ niet voorbereiden omdat ik geen beschikking had over de woordenlijst. Ik was me van geen kwaad bewust, maar werd er wel heel onzeker van. Dikke tranen, volgens mijn moeder! Gelukkig had ik in Rein van der Velde - toen docent klassieke talen en later rector - een docent gevonden, die mijn problemen begreep.

Van een eliteschool werd toen niet gesproken. Wel werd een scherp onderscheid gemaakt tussen “Kralingers” in drie of meer generaties en “de anderen”. In dit subtiele mij onbekende verschil in maatschappelijke verhoudingen moest ik mijn weg zien te vinden.

Wat men tegenwoordig buitenschoolse activiteiten noemt, heeft er voor mij uiteindelijk toe geleid dat ik me op het gymnasium begon thuis te voelen. Hierbij speelde de wandelvereniging “Koinotrex” een grote rol. Ook hier was Rein van der Velde de drijvende kracht. Na verloop van tijd heb ik die taak zelfs van hem overgenomen en in de functie van docent vele paastochten en Luxemburgtochten met groot enthousiasme geleid, al lag de organisatie van die paastochten traditioneel in handen van het leerlingenbestuur. Als je me nu vraagt of Koinotrex nog bestaat dan zou ik dat niet eens weten. Zelfs de paasvakantie van een hele week bestaat niet meer. De zogenoemde meivakantie is ervoor in de plaats gekomen.

Mijn dochters hebben op het Erasmiaans gezeten en denken graag terug aan die tijd. Nu lopen er al weer twee kleinzons door de overbevolkte gangen, waar het leven bruist. Echt afscheid nemen van het Erasmiaans Gymnasium kan ik eigenlijk niet. Met te veel fijne draden ben ik ermee verweven.

Dit is echt mijn school

Ab Gooijer, hoofd-claviger op het Erasmiaans, een man met een grote mond en een klein hartje

Roeping

In 2002 ben ik begonnen op het Erasmiaans. Peter Scheurleer was toen hoofd-claviger en ik kwam hem als gewone conciërge ondersteunen. Het kan geen toeval zijn dat ik als conciërge op het Erasmiaans terecht ben gekomen want ik ben op de Erasmussingel geboren en mijn vader was hoofd-conciërge van het Rotterdams Conservatorium.

Militaire dienst

Op mijn 17e kwam ik van school en ben ik de bouw ingerold. Ik heb ook nog in militaire dienst gezeten want het leek me leuk om soldaatje te spelen. Ik heb ontzettend veel gelachen en gedronken - want dat hoort er ook bij natuurlijk - en ben heel wat kiloetjes aangekomen.

Dienstplicht zelf stelde niets voor. De eerste drie weken heb ik alleen maar op bed liggen hangen. We hadden helemaal niets te doen. Het goeie van die periode was de kameraadschap. Alle jongens die ik ken, die beroeps zijn geworden, hebben het nog steeds over kameraden en maten. "Het is niet voor je land, het is voor je kameraden", zeggen ze altijd.

Vriendschap

Ik ben loyaal in mijn vriendschappen. Die zijn voor mij

erg belangrijk. Ik sta altijd voor iedereen klaar. Dat brengt het werk ook met zich mee maar ik vind het echt leuk om mensen te helpen. Als ik mijn buurman zie klussen op zaterdagochtend dan help ik een handje mee. Vervolgens sta ik er de hele dag. Maar dat vind ik gezellig, biertje erbij, beetje ouwehoeren.

Wennen

Het Erasmiaans is mijn eerste school. Ik heb in het begin een beetje de kat uit de boom gekeken. Ik kwam uit de bouw zo op een school met allemaal kinderen uit Kralingen en Hillegersberg. Dat was voor mij een heel andere wereld. En dan moest ik ook nog met vrouwen werken. Dat was helemaal wennen want ik wil een bek nog wel eens een douw geven, op z'n Rotterdams gezegd. Ik zeg ook vaak wat ik denk. Dat is niet altijd goed natuurlijk. Men heeft dus ook aan mij moeten wennen.

Claviger

Ik ben nu hoofd-claviger maar die term wordt haast niet meer gebruikt. Daar is Scharff (rector, red.) volgens mij snel mee gestopt. Het was ook heel onhandig. Omdat ik veel met aannemers en onderaannemers te maken heb, kreeg ik mijn eigen visitekaartje. Vervolgens kon ik aan iedereen gaan uitleggen wat ik was - claviger - want

dat wist niemand natuurlijk. De term claviger wordt alleen nog maar door de ouwetjes gebruikt. En op de introductiedag als de nieuwe leerlingen bij het letterspel de letters van woorden als clavigeri en scribae in de goeie volgorde moeten zetten. Scriba: ook zo'n term die niemand meer kent. Dat is nu de administratie: de admi. Op mijn kaartje staat nu: hoofd Facilitaire zaken en bouwbeheer.

Duizendpoot

We moeten alles weten, alles in een seconde oplossen en doen. Dat is het leuke van het werk maar je wordt er soms ook gek van. Dan wordt je op het allerlaatste moment gevraagd iets te doen waarvan men al ver van te voren wist dat het gedaan moest worden. Op de gang kom je ze dan tegen: "Hee Ab, we willen dat en dat gaan verbouwen. Kan dat? En wat kost dat?" Ja ik weet toch ook niet of dat zomaar gaat en wat de nadelen en de voordelen zijn?

We zijn nu bezig met de toiletborstelgarnituren!! Ja ja! We hebben gisteren een nieuw contract afgesloten met een bedrijf dat doet in damesmaandverbandcontainers. We krijgen nieuwe wc-borstelhouders. Die hadden we nog niet.

Daar gaat mijn telefoon. Ik krijg meer telefoontjes dan de receptie. Het gaat de hele dag door.

Andere functie

Onze functie is veranderd. Vroeger waren Scheurleer en ik veel meer betrokken bij de kinderen. Wij deden iedere ochtend de absentencontrole. De eerste twee uur maakte je een rondje door de hele school en ging je alle klassen af. Dan zag iedereen mij iedere ochtend binnenkomen. Het gaat nu digitaal want de school is veel te groot om dat in een paar lesuren te doen.

We deden de laatkomers en we voerden de zieken in. Mijn functie veranderde omdat ik me vrij snel met het onderhoud en het technisch gebeuren ging bezig houden maar ik heb nog een hele tijd met Annelies van Dijk de absenten gedaan. Dat was wel lachen. En er waren natuurlijk kinderen waar je goed mee omging. Kinderen die als je jarig was met een kratje bier stonden te wachten. Ik mis dat directe contact met de kinderen wel.

Vernieling

Als je dit werk doet moet je het ook echt leuk vinden. Ik kijk wel eens naar die animatieserie 'De Simpsons'. Daar komt een conciërge in voor die een hekel heeft aan kinderen. Nou dat heb ik niet hoor. Maar kinderen kunnen een hoop verzieken en daar moet je mee leren omgaan. Ze kalken alles onder, muren, tafels. En het wordt niet

alleen maar dingen verziekt, moedwillig kapot gemaakt. Allerlei rotzooi werd het pand ingedragen. En dan lopen wij met vijf volwassen mensen de hele dag alles op te ruimen. Kijk, wij worden betaald om de muren te verven maar dan is het toch niet normaal dat er hele stukken van de muren worden weggeslagen? Dat alles onder de stroop en de ketchup zit?

Incasseren

Gelukkig dat ik het werk zo leuk vind want dat is echt een voorwaarde. Je moet kunnen incasseren. Je moet er ook tegen kunnen dat je hele dagprogramma wordt omgegooid. Als een kind valt en iets breekt dan gaan alle toeters en sirenes af en moet je zorgen dat dat kind geholpen wordt. Dan verloopt je hele dag anders. Ik ga ook nog wel eens mee met de ambulance. Laatst nog, een kind met zijn knieschijven aan diggelen bij voetbal. Dan ben ik 's avonds toch een behoorlijk van slag.

Kijk daar komt mijn tosti. Met mayonaise. Wij doen thuis alles met mayonaise. Daarom ben ik zo slank.

Zorginstelling

Toen ik op het Erasmiaans begon wist ik precies wat er op de gangen gebeurde. Nu is er een zorgteam. We

volgeklad met piemels of scheldwoorden maar met echte tekeningen. Dan denk ik: ze kunnen tekenles wel afschaffen want wat ze hier voor moois hebben gemaakt, hadden ze nooit in een uurtje tekenles kunnen leren.

Maar ja, hebben wij net een muur staan verven en dan komen een dag later, terwijl de verf nauwelijks droog is, de klachten al weer binnen. Dan zeg ik: ik kan toch niet elke dag een lokaal gaan verven?!

Dit is een verhaal uit de oude doos wat ik nu ga vertellen maar het is echt gebeurd: een docent stuurt een kind, dat op een tafel had getekend, de klas uit. Dat kind komt naar mij want hij heeft schoonmaakmiddelen nodig. Ik vraag: "Wat heb je gedaan? Ja, op de tafels getekend? Dat is niet de bedoeling, hè!" Dat kind loopt terug naar de klas en zegt doodleuk tegen die docent: "Er staat nergens dat ik niet op tafels mag tekenen!" Die docent kwaad natuurlijk. Belt de vader van dat kind de volgende dag naar die docent en zegt: "Er staat toch nergens dat je niet op tafels en muren mag tekenen!"

Kijk, ik heb vroeger alles gedaan wat God verboden heeft maar nu word ik betaald om te zorgen dat het netjes blijft. Dus ik zeg er altijd wat van. Als ik zie dat een kind ergens tegen aan loopt te trappen, dan zeg ik: "Weet je wat je vanavond moet gaan doen? Tegen het dressoir van je moeder aanschoppen. Maar ik kan ook wel even langskomen hoor. Gezellig, joh. Neem ik een paar vriendjes mee, komen we meetrappen."

Kolderdag

Kolderdag is nu afgeschaft. Ik begrijp dat wel. Er werden

zijn meer een zorginstelling aan het worden want elk kind heeft wat en dan moet er begeleiding zijn. Vroeger kwam de wijkagent langs. Ik had een goeie band met die man en hij kwam ook altijd eerst naar mij toe want hij begreep wel dat ik het vaak ook zelf kon oplossen.

Ik betrap wel eens een ventje dat ergens verderop buiten iets staat te doen wat hij beter niet kan doen. Dan zeg ik: "Schei er toch mee uit! Je zit verdomme op een gymnasium en daar kun je alles mee worden wat je wilt. Ga dat dan niet lopen verzieken voor jezelf."

Van mij kunnen ze dat wel hebben. Ik sta wat dichterbij de kinderen. Ik ben meer streetwise.

Ouders

Mijn vader heeft ook nog een tijd lang op het Erasmiaans gewerkt maar sinds hij weg is ben ik mijn maatje kwijt. Mijn moeder is heel trots op me. Laatst moest ze naar het ziekenhuis. Staat ze bij de balie te wachten en hoort de dokter iets zeggen over diens zoon. "Oh wat hoor ik? Zit uw kind op het Erasmiaans? Daar werkt MIJN zoon ook". Dan heeft ze gelijk weer een gesprek.

Onherkenbaar

Niet alle kinderen kennen me. Dat komt omdat de school zo groot is. Dan vragen ze aan mij: "Heeft u Ab gezien? Weet u toevallig waar hij is?" Dan vertel ik ze wat ik aan heb: "Weet je niet hoe Ab er uitziet? Nou hij heeft een lichtblauw shirtje aan, een spijkerboek en een paar flinke tatoeages". Dan staan die kinderen raar te kijken natuurlijk.

Afstand

Ik was vroeger altijd en altijd met school bezig. Dan werd ik vaak ook 's avonds gebeld en lag ik daarna soms nog te stuiten in m'n bed. Ik probeer nu een klein beetje afstand te nemen. Te genieten van de dingen om me heen. Maar ik ben nog steeds heel vaak op school hoor, ook in de avonden.

Gezin

Ik geniet van mijn gezin, van mijn tuin en van mijn vrienden. Mijn salaris staat het niet toe om een paar keer per jaar op vakantie te gaan en wij drinken graag een wijntje. Dat kost ook geld. Dus als ik vakantie heb vind ik het heerlijk om met een beetje mooi weer in de tuin te zitten en te barbecueën. Dan voel ik me gelukkig. Het stelt allemaal niet zoveel voor, ik vind het al gauw heerlijk. Lekker met m'n zoontje naar buiten, in de trein of in de metro. Dat vindt die kleine geweldig. Als ik hem 's avonds in bed leg, is het altijd hetzelfde ritueel. Dan zegt hij: "Dromen Donald Duck, dromen bus, dromen metro". En dan zeg ik: "Dromen Harley's." Want er zit een Harley shop vlak bij ons huis waar we vaak gaan kijken.

Reizen

Ik ben een paar keer mee geweest met een schoolreis. Dat zijn de krenten uit de pap voor mij. Ik kom zo op plekken waarvan ik nooit had gedacht dat ik er zou komen. Drie jaar geleden ben ik met Jankees Ouwkerk en de zesde klas mee geweest naar Venetië en Verona. Geweldig was dat!

Weer een telefoontje! Ik ken nogal wat mensen met dezelfde naam en nou heb ik vanochtend de verkeerde persoon gebeld en zijn voicemail ingesproken. Die heeft geen idee waar het over gaat natuurlijk en belt me nu terug.

Facebook

Ja ik zie de leerlingen komen en gaan. Tegenwoordig kan ik goed contact met ze blijven houden via facebook. Dan zie en lees ik wat ze allemaal doen na hun eindexamens. Ze gaan de hele wereld over. Dat is het leuke van facebook. Ik hoef niet meer op vakantie. Ik kan van de foto's zo zien hoe het is.

Weer telefoon. Ik moet echt gaan nu. Ik heb nog zoveel te doen.

MIJN school

Ach weet je wat het is... als ik in die grote hal sta... dan kijk ik om me heen en denk: Dit is mijn school! Dit is toch echt ... MIJN school!

door **MARIELLE GISPEN-PRONK**

29 mei 2015

Afscheid Rector Paul Scharff

Op vrijdag 29 mei was het dan zover: het afscheid van rector Paul Scharff. Na 6 intensieve jaren verkast hij naar het Cygnus Gymnasium in Amsterdam. Paul houdt van uitdagingen zoals hij in zijn slotwoord zei. Die uitdaging lag er 6 jaar geleden zeker toen hij van het Libanon de overstap maakte naar het Erasmiaans. Hij heeft rust gebracht in de school en dat was nodig.

Het was een afscheid dat Paul heeft verdiend. Onderwijswethouder Hugo de Jonge sprak vol lof over een vasthoudende en gedreven rector. Tussen de regels door begreep iedereen heel goed wat de wethouder bedoelde. Als Paul iets in zijn hoofd heeft, dan krijg je hem er moeilijk van af. Als dank voor al zijn verdiensten voor het Rotterdamse onderwijs mocht hij de zeer begeerde Erasmusspeld in ontvangst nemen.

Ook zijn werkgever BOOR wisselde het ene compliment af met het andere. Zo is het in Rotterdam georganiseerd: het Erasmiaans heeft een baas. Blijkbaar wist Paul deze baas redelijk tevreden te houden. En dat is de stuurmanskunst die een moderne rector moet hebben. In de overgeorganiseerde en volledig gebureaucratiseerde onderwijssector ben je de helft van je tijd bezig om het iedereen naar de zin te maken.

De mens Paul werd op emotionele wijze beschreven door Ineke Leentfaar. Zij sprak namens het niet-onderwijzend personeel. Zij betreurde zijn vertrek oprecht. Paul is een echte mensen-mens met een groot hart. Zo hebben we hem ook leren kennen. Een warme en sociale vakman met uitstekende communicatieve vaardigheden.

Prachtig was de beschrijving die de rector van het Libanon, Erik Zevenbergen gaf van Pauls eetgewoonten. Zijn voorkeur gaat uit naar het Chinees restaurant

Wan Kok aan de Kortekade. Daar wordt hij als een keizer ontvangen door de lieflijke Chinese meisjes en krijgt hij zonder iets te hoeven vragen nummer 58 geserveerd. Toevallig was mijn eerste eetafspraak met hem ook daar en het ontging ook mij niet, dat de Chinese schoonheid slechts oog had voor mijn buitengewoon charmante gastheer. De eerlijkheid gebiedt mij overigens te zeggen, dat we met Paul ook wel eens verrukkelijk Italiaans hebben gegeten.

Ook leerden wij dat afschaffen in het Erasmiaanse vocabulaire tot afScharffen is verheven. De al te vrije en blijde dingen werden kritisch door Paul op de korrel genomen en dat werd hem door de liberale gemeenschap niet altijd in dank afgenomen. Het zij zo. Paul nam tenminste zijn verantwoordelijkheid en veel werd hem ook gewoon van buitenaf opgelegd. Er is genoeg moois overgebleven en bijgekomen.

Overladen met geschenken, waaronder de Erasmiaanse eindexamenpenning en van Semper Floreat het traditionele beeldje van Erasmus, is Paul naar Amsterdam vertrokken.

Veel dank voor alles, Paul!

door **KLAAS TASELAAR**

Lid worden?

Lid worden? Dat betekent twee keer per jaar een Tolle Belege op de mat met artikelen over het Erasmiaans, in verleden en heden. Semper Floreat organiseert jaarlijks diverse evenementen en elke vijf jaar een reünie.

Het lidmaatschap kost 15 euro per jaar, voor studenten 10 euro (maximaal vijf jaar). Aanmelden voor het lidmaatschap kan via e-mail en via de gewone post. Vermeld in uw e-mail uw volledige naam, adres, uw jaar van eindexamen en uw telefoonnummer. Uw mail kan naar administratie@semper-floreat.nl

Ondergetekende geeft zich tot wederopzegging op als lid van Semper Floreat:

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoon:

E-mail:

Eindexamenjaar:

Handtekening:

Graag opsturen naar: Semper Floreat, p/a Maarten Dijkshoornlaan 5, 3055 AS Rotterdam

